

Uudet seurat uuden ajan vaatimukseen. Suomalaisen miesten jalkapallon 1990-luvun seurafuusiot poliittisten muutosten ilmentäjinä

Abstrakti

Urheilu ilmentää aikaansa ja yhteiskuntaansa. Artikkeliki käsittelee suomalaisen miesten jalkapallon seurafuusioita ja niiden aikalaisperusteluja 1990-luvun poliittisten muutosten ja yhteiskunnallisen ilmapiirin tuotteenä. Artikkelin tapaustutkimuksena on mikkiläinen jalkapallo ja fuusioseura FC Mikkeliki. Tärkeimpinä lähdeaineistoina on käytetty Suomen Palloliiton asiakirjoja ja maakuntalehti Länsi-Savo. Fuusioiden kaksi tärkeintä perustetta olivat talous ja aika. Kohdentamalla usean seuran resurssit yhdelle joukkueelle voitiin urheilullista menestystä tavoitella aiempaa tehokkaammin. Fuusiot esitettiin väistämättömiksi toimenpiteiksi, sillä vanha jako porvarillisiin ja työväenseuroihin ei sopinut modernin ammattiurheilun vaatimukseen. Fuusioseuroilla oli kuitenkin vaikeuksia voittaa paikallinen, vanhoihin seuroihin tunnesiteitä muodostanut jalkapalloväki puolelleen. Vähäinen yleisönsuosio sekä heikko taloudellinen ja urheilullinen menestys veivät usein fuusioiden perusteluilta pohjan. Moni fuusio purettiinkin ensimmäisten vuosien jälkeen: jalkapallon seurajaon taloudellinen ja maantieteellinen rationalisointi fuusioiden avulla oli aikansa ilmiö eikä väistämättömyys.

Kylmän sodan päättymisen ja Neuvostoliiton kaatumisen jälkimainingeissa rakenteiden uudistaminen ja vanhojen vastakkainasettelujen hautaaminen olivat muodissa. Muutosaallot ylsivät suomalaiseen miesten jalkapalloon seurojen yhdistymisinä eli seurafuusioina. Mikkelin jalkapallo on mielenkiintoinen esimerkki ilmiöstä. Kaupungin ensimmäinen jalkapallon erikoisseura, porvarillinen Mikkelin Palloilijat (MP), perustettiin vuonna 1929. Suomalaisen urheilun poliittista jakautuneisuutta ilmentäen perus-

tettiin vuonna 1946 työvään oma mikkeliläinen jalkapalloseura, Mikkelin Pallo-Kissat (MiPK, vuodesta 1984 Mikkelin Kissat/MiKi). Porvarilliset jalkapalloseurat olivat valtakunnallisesti vahvoilla, mutta Mikkeli tilanne oli tasaväkinen: 1970-luvulla sekä MP että MiPK pelasivat yhtä aikaa miesten korkeimmalla sarjatasolla Mestaruussarjassa. Mikkeli pelattiin useita kiihkeätunnelmaisia, luokkajaon jännitteitä ilmentäneitä paikallisotteluita.¹ Vuonna 1998 seurat kuitenkin päätyivät yhdistämään voimansa ja perustivat kaupungille yhteisen edustusjoukkueen, FC Mikkelin. Seurafuusion tarkoituksena oli nostaa mikkeliläinen seura takaisin miesten jalkapallon pääsarjaan. FC Mikkelin tarpoi kolme kautta toiseksi korkeimmalla sarjatasolla, talousvaikeuksissa ja ilman suurta menestystä. Kauden 2001 jälkeen fuusio purettiin ja MP:n ja MiKin edustusjoukkueet palasivat jalkapallosarjoihin.

FC Mikkelin oli osa miesten jalkapallon seurakentän 1990-luvun myllerrystä, jossa seurat ympäri Suomen yhdistyivät paikalliskilpailijoidensa kanssa muodostaen yhteisen seuran. Toiset seurat päättivät fuusion sijasta uudistaa imagoaan nimeä vaihtamalla. Fuusioita ja nimimuutoksia oli tapahtunut myös aiemmin suomalaisessa jalkapallossa, mutta ne olivat erityisen yleisiä 1980-luvun lopulta 2000-luvun alkuun.² Vuosien 1988 ja 2002 välillä tapahtui vähintään 35 seurafuusiota tai uudelleennimeämistä, joissa osallisena oli vähintään yksi miesten jalkapallon valtakunnallisissa sarjoissa tuolla aikavälillä pelannut seura (Taulukko 1).³ Ilmiö kosketti niin pieniä kuin suuriakin seuroja. Esimerkiksi vuonna 1985 Suomen kahdella korkeimmalla miesten sarjatasolla (Mestaruussarja ja I-divisioona) pelanneista 24 seurasta kaksitoista, eli tasan puolet, oli osallisena seurafuusiossa tai vaihtoi nimensä vuosina 1988–2002. Kutsun näitä ajallisesti toisiaan läheisiä fuusioita ja nimenmuutoksia yhdessä termillä ”fuusioaalto”.

Millaisia muutoksia fuusioaalto toi tullessaan, miten muutoksia perusteltiin, ja miksi FC Mikkelin ohella myös monet fuusiot epäonnistuivat? Avaan artikkelissa fuusioaallon historiaa ja kontekstualisoin sitä suomalaisen jalkapallon ja yhteiskunnan aatteellisiin, tilallisiin ja puhettavallisiin muutoksiin. Analysoin fuusioiden perusteina käytettyjä taloudellisia ja ajallisia argumentteja aikansa poliittisten muutosten ja yhteiskunnallisen ilmapiirin tuotteina. Pertti Alasuutarin mukaan 1980-luvulla käynnistyi kulttuurinen ja yhteiskunnallinen muutos, jonka myötä eri elämänalueita on enenevässä määrin käsitteellistetty markkinatalouden ja taloudellisen kilpailun sanastolla. Näitä puhetapoja Alasuutari on kutsunut kilpailutalouden puheavaruuksiksi. Sami Moisio on taas soveltanut ajatusta kilpailuajattelun leviämi-

Uudet seurat uuden ajan vaatimuksiin

Tyyppi	Paikkakunta	Uusi nimi	Vuosi	Perustavat seurat (perustamisvuodet)
Fuusio	Vaasa	BK-IFK	1988	ABK-48 (1948), VIFK (1900)
Fuusio	Helsinki	Helsinki United	1989	Gnistan (1924), Kiffen (1908), KäPa (1956), MPS (1948), Pallopojat (1935)
Fuusio	Espoo	FC Espoo	1989	EPS (1970), EsPa (1988), FC Honka (1975), HooGee (1980), Espoon Tikka (1969), FC Kasiysi (1989)
Fuusio	Oulu	FC Oulu & FC 1991	1991	OTP (1946), OLS (1880)
Fuusio	Kuopio	FC Kuopio	1991	Koparit (1931), Kuopion Elo (1919)
Nimenmuutos	Pori	FC Jazz	1991	PPT (1934 nimellä Porin Pallo-Toverit)
Fuusio	Hämeenlinna	FC Hämeenlinna	1991	HPK (1929), Pallo-Kärpät (1947)
Fuusio	Rauma	RP-lirot	1992	Pallo-lirot (1930), Rauman Pallo (1949)
Fuusio	Jyväskylä	JJK	1992	JyP-77 (1977), JyPK (1952)
Fuusio	Lappeenranta	FC Lappeenranta	1992	LaPa (1945), LauTP (1946)
Fuusio	Kerava/Tuusula	K-UP	1992	KP -75 (1975), TuPS (1971)
Nimenmuutos	Savonlinna	FC Savonlinna	1992	Savonlinnan Työväen Palloseura (1946)
Fuusio	Loviisa	FC Loviisa	1992	Loviisan Tor (1909), Loviisan Riento (?)
Nimenmuutos	Seinäjoki	TP-Seinäjoki	1993	TP-55 (1955)
Fuusio	Rovaniemi	FC Santa Claus	1993	Rovaniemen Reipas (1907), Rovaniemen Lappi (1932)
Fuusio	Vaajakoski	FC Vaajakoski	1993	Vaajakosken Pallo (1937), Vaajakosken Kuuhu (1930)
Nimenmuutos	Helsinki	FC Kontu Itä-Helsinki	1994	FC Kontu (1967)
Fuusio	Kristiinankaupunki	Sporting Kristina	1994	Lappfjärds Bollklubb (1946), FC Kristiina (1990)
Fuusio	Helsinki	Atlantis	1995	FC Norssi (?), Johanneksen Dynamo (1985)
Fuusio	Lahti	FC Lahti	1996	Kuusysi (1969), Lahden Reipas (1891/1963)
Fuusio	Kuusankoski	FC Kuusankoski	1996	Kumu (1964), PaPe (1946)
Fuusio	Rauma	FC Rauma	1996	Rauma NMKY (?), Rauman Kisa-Veljet (1963), Uotilan TU (1945)
Fuusio	Tampere	Tampere United	1998	TPV (1930) (jättäytyi pois), Ilves (1931/1975)
Fuusio	Vantaa	AC Vantaa	1998	TiPS (1958), VJS (1970), KoiPS (1980), PK-50 (1950), IVU (?)
Nimenmuutos	Kotka	Kotkan TP	1998	KTP (1927 nimellä Kotkan Työväen Palloilijat)
Fuusio	Mustasaari	FC Korsholm	1998	IF Hoppet (1947), Karpperö FF (?)
Fuusio	Mikkeli	FC Mikkeli & MiPa	1998	MP (1929), MIKi (1946 nimellä MIPK)
Fuusio	Kemi	PS Kemi Kings	1999	KePS (1932), KPT-85 (1985), Karihaaran Tenho (1910), Visan Pallo (?)
Fuusio	Hämeenlinna	HJS [junioriseura]	1999	HPK (1929), Pallo-Kärpät (1947), AC Täysosuma (199?), Hämeenlinnan Palloilijat (1964)
Nimenmuutos*	Helsinki	FC Jokerit	1999	PK-35 (1935)
Nimenmuutos	Helsinki	FC Jokrut	1999	FinnPa (1965/1968)
Fuusio	Varkaus	Warkaus JK	2000	WP -35 (1935), VarTP (1939)
Fuusio	Joensuu	Jippo	2001	Ratanat (1980), JiiPee (1981)
Nimenmuutos*	Vantaa	AC Allianssi	2002	Atlantis (1995)
Fuusio	Oulu	AC Oulu	2002	OPS (1925), Tervarit (1994), OTP (1946), OLS (1880)

Taulukko 1. Lista fuusioista ja nimenmuutoksista miesten huippujalkapallossa 1988-2002. Alkuperäisten seurojen perustamisvuodet etsitty julkisista lähteistä mahdollisuuksien mukaan. * = myös seuran kotipaikka muuttui

sestä suomalaisen aluepolitiikan historian tutkimukseen. Siinä missä aieman aluepolitiikan tavoite oli tasoittaa elintasoeroja Suomen eri alueiden välillä, 1980-luvun lopulta lähtien aluepolitiikassa on painotettu alueiden kilpailukykyä ja taloudellista elinvoimaa. Vanhoja rakenteita on murrettu kilpailukyvyyn ja taloudellisen elinvoiman vaalimisen nimissä, mitä Moisio nimittää perinteistä luopumisen politiikaksi.⁴ Esitän näiden ajatusmallien – talouden ja liike-elämän kielen, alueiden välisen kilpailun, ja vanhoista rakenteista luopumisen – näkyneen myös jalkapallon seurafuusioiden perusteluissa. Siten fuusioaaltoa voi tulkita esimerkkinä kilpailuvaltion ajatusten leviämisestä kulttuurin puolelle.⁵

Urheiluhistorian näkökulmasta artikkeli auttaa ymmärtämään paremmin suomalaista jalkapalloseurakenttää rajusti muokannutta ilmiötä. Urheilu heijastelee aina aikaansa ja yhteiskuntaansa. Siten jalkapalloseurojen tutkimus avaa myös laajempia näkökulmia 1990-luvun historian tutkimukseen. Jalkapallon fuusiot näyttävät miten edellisvuosisadan loppupuolen muutokset – kylmän sodan päättyminen ja ”historian loppu”, markkina-ajattelun voittokulku, kaupunkeja painottanut aluepolitiikka – vaikuttivat arkisella mutta tunne-elämälle ja identiteetille tärkeällä elämänalueella.

Artikkelin aluksi kytken aiheen urheiluhistorian ja 1990-luvun tutkimukseen sekä kuvailen fuusioaaltoa ja sen urheilutaloudellista kontekstia. Tämän jälkeen hahmottelen fuusioaaltoa ajaneita talouteen ja aikaan liittyviä argumentteja sekä keinoja, joilla fuusioiden ja nimenmuutosten kaltaisia radikaaleja toimenpiteitä yritettiin tehdä yleisölle hyväksyttäviksi. Lopuksi keskityn fuusioaalton haasteisiin sekä tapauksiin, joissa fuusioaalton argumentteja ei hyväksytty. Tapaustutkimuksenani on alussa esitelty mikkeliäläisen jalkapallon fuusio, mutta nostan esiin runsaasti myös muita esimerkkejä. Keskityn erityisesti seurafuusioihin ja käsittelen nimimuutoksia lyhyemmin. Tutkimus pohjaa arkistolähteisiin ja aikalaismediaan. Tärkeimmät arkistolähteet ovat Suomen Palloliiton (SPL) kokouspöytäkirjat ja kirjeenvaihdot Urheiluarkistossa sekä MP:n asiakirjat Elinkeinoelämän keskusarkistossa. Lisäksi hyödynnän Kansalliskirjaston digitoituja sanomalehtikokoelmia ja etenkin mikkeliäläisen maakuntalehti *Länsi-Savon* artikkeleita. Olen etsinyt artikkeleita avainsanahauulla sekä selaamalla digitoituja näköislehtiä. Nojaan historian tutkimuksen perusmenetelmiin: lähdekritiikkiin, lähteiden ja ilmiön kontekstualisointiin aikansa yhteiskuntaan ja kulttuuriin, sekä kirjoittamalla tapahtuvaan päättelyyn.⁶ Analysoin miesten jalkapallon fuusioaaltoa lajin sisäisten kriisien, eli sen välit-

tömän asiayhteyden, ohella 1990-luvun poliittis-taloudellisten muutosten ja aikakauden puhetapojen valossa.

Urheilututkimus ja 1990-luvun historia

Historioitsijat ovat viime vuosina kiinnostuneet 1990-luvun uudelleentulkinnasta: sen sijaan että 1990-luvun taite nähtäisiin hetkenä jolloin Euroopan historia kääntyi nykypäiväksi, on haluttu kriittisesti tutkia myös 1990-luvulle ominaisia ja erityisiä kehityksiä.⁷ Haasteeseen on tartuttu niin Suomessa, Pohjoismaissa kuin esimerkiksi Iso-Britanniassakin.⁸ Näissä 1990-luvun historian uudelleentulkintoissa urheilua on käsitelty muistamisen tutkimuksen näkökulmasta eikä niinkään siltä kantilta, miten myös urheilu ja sen rakenteet muuttuivat tuolla vuosikymmenellä.⁹ Urheiluhistorian piirissä 1990-luku on kuitenkin jo tunnistettu suurten mullistusten aikakaudeksi. Kaupallistumisen eteneminen muokkasi urheilun rakenteita niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin.¹⁰ Rahan ja markkinoiden suurentuvaa merkitystä jalkapallossa on kontekstualisoitu laajempiin yhteiskunnallisiin kehityskulkuihin muun muassa uusliberalismin käsitteen avulla, mikä on myös muille historian aloille tuttu tulkintakehikö.¹¹

Urheilun muutoksia voidaan käsitteellistää uusliberalismin ohella, tai sijasta, myös enemmän urheilututkimuksesta ja huippu-urheilun omasta toimintalogiikasta kumpuavilla termeillä. Hannu Itkosen mukaan suomalainen urheiluseurakenttä on eriytynyt vahvasti 1900-luvun loppupuolelta lähtien: seurojen intressit, tavoitteet ja toimintalogiikat ovat kasvaneet toisistaan erilleen. Toiminnassaan urheilullista menestystä ja taloudellista tulosta priorisoivia seuroja Itkonen kutsuu ”julkisuus-markkinallisiksi seuroiksi”. Niiden ominaispiirteisiin kuuluvat muun muassa seuratoiminnan riippuvuus julkisuudesta ja markkinoista, liike-elämän toimintamallien hyödyntäminen, seuran toiminta-alueen optimointi sekä organisaatiomuutokset.¹²

Seurakentän eriytymisen lisäksi fuusioaalto limittyy ajallisesti 1900-luvun jälkipuoliskolla alkaneeseen ammattilaisuuden sallimiseen ja ammattimaistumiseen suomalaisessa miesten jalkapallossa. Samankaltaisia käsitteitä on syytä avata. Urheilu jakautui 1900-luvulla amatööri- ja ammattilaisurheiluun. Amatööriurheilussa rahapalkkiot olivat kiellettyjä – joskin, riippuen lajista, usein yleisiä. Suomalaisessa miesten jalkapallossa pelaa-

jille oli maksettu erinäisiä rahallisia korvauksia jo aiemmin, mutta vuonna 1978 SPL salli ammattilaisuuden myös virallisesti poistaessaan kilpailusäännöistään amatööriyttä säännelleet kohdat.¹³ Ammattimaistumisella on viitattu toisaalta urheilutoimijoiden siirtymään amatööriydestä kohti ammattilaisuutta, toisaalta toiminnan laadun kohentumiseen ja toimijoiden tavoitteelliseen asenteeseen taloudellisesta asemasta riippumatta.¹⁴ Esimerkiksi pelaaja voi harjoitella ammattimaisesti – tosissaan, tavoitteellisesti, asiantuntemukseen nojaten – saamatta palkkaa ja siten olematta ammattilainen. Suomalainen (miesten) huipputasoinen joukkueurheilu on enenevässä määrin ammattimaistunut 1900-luvun loppupuolelta lähtien niin yksilö-, organisaatio- kuin systeemitasollakin.¹⁵ ”Julkisuus-markkinallisuus” ja ”ammattimaistuminen” tarjoavat urheiluun keskittyvään paikallistason tapaustutkimukseen käsitteellisiä työkaluja, jotka mahdollistavat tarkemman ja konkreettisemmän tarkastelun olematta kuitenkaan ristiriidassa uusliberalismin tai muiden abstraktimmin yhteiskunnan muutosta kuvaavien tulkintojen ja käsitteistöjen kanssa.

Suomalaisessa urheiluhistoriallisessa tutkimuksessa urheiluliikkeen yhdentymistä – eli poliittisesti jakautuneiden keskusjärjestöjen (porvarillinen SVUL, työväen TUL) korvautumista aatteellisesti sitoutumattomalla keskusjärjestöllä – on tutkittu niin TUL:n kuin SVUL:n näkökulmista niiden omissa historiiteoksissa. Keskusjärjestöt olivat pyrkineet ajoittain tuomaan kansallista urheilua saman katon alle jo vuosikymmenten ajan, pääosin tuloksetta. 1990-luvun onnistunutta yhdentymistä vauhdittivat SVUL:n nopeasti kärjistyneet talousongelmat.¹⁶ Siten urheiluliikkeen yhdentyminen oli seurausta niin pitkäaikaisista poliittisista muutoksista kuin akuuteista taloudellisista syistä. Saman voimme olettaa pätevän myös jalkapallon seurafuusioihin.

Seurafuusioiden yhdentymisen paikallisina ilmentyminä ovat saaneet vain vähän huomiota. Hannu Itkonen on tutkinut varkauteilaisia urheiluseuroja viitaten lyhyesti Varkauden jalkapallon seurafuusioon 2000-luvun alussa.¹⁷ Fuusioita on myös käsitelty eräissä pro gradu -töissä.¹⁸ Fuusioita olisi syytä tutkia enemmän, sillä niiden avulla voimme tarkastella 1990-luvun muutosten vaikutusta identiteetteihin paikallisella tasolla. Jalkapalloseurat ovat usein yhteisönsä symboleja ja seurojen nähdään olemuksellaan ja pelityylillään ilmentävän yhteisönsä piirteitä ja arvoja.¹⁹ Eric Hobsbawmian mukailleen abstrakti kuviteltu yhteisö, oli se kansa tai kaupunki tai muu ryhmä, tuntuu todellisemmalta sen ruumiillistuesssa ja henkilöityessä yh-

teentoista jalkapalloilijaan.²⁰ Samalla niistä tulee yhteisöjen identiteetin rakennuskappaleita – kärjistäen, jos kuuluu tiettyyn ryhmään, on tietyn seuran kannattaja.²¹ Suomen kontekstissa Seppo Aalto on tulkinnut jääkiekon kasvavan yleisönsuosion kaupungistumisen sivutuotteeksi. Maalta kaupunkiin muuttaneet identifioituivat uuteen asuinpaikkaansa urbaanin ja modernin jääkiekon kautta heikentäen maaseutuun liitetyn pesäpallon suosiota.²² Siten yhteiskunnalliset muutokset saattoivat muokata myös seurojen kannattajakuntaa. Toisaalta, brittiläistä fanitutkija Chris Stonea mukaillen, alati kiihtyvässä ja muuttuvassa maailmassa jalkapallo tarjoaa pysyvyyttä ja turvaa yksilön identiteetille. Jalkapallosarjat toistuvat vuosittain samankaltaisina rytmittäen aikaa ja täyttäen ihmisten arkea. Tapahtuipa mitä tahansa, jalkapallon jatkuvuuteen voi luottaa.²³ Vaikka jalkapallo ei ole Suomessa kulttuurillisesti samassa asemassa kuin Englannissa, samat perusperiaatteet pätevät. Fuusioissa urheiluun kohdistuvat muutospaineet ja urheilun kirjoittamattomat kulttuurilliset säännöt ovat ristiriidassa. Fuusiot ja nimenmuutokset olivat radikaaleja toimenpiteitä, ja sen takia niiden yleistyminen 1990-luvulla on mielenkiintoista myös muun kuin urheiluhistorian näkökulmasta.

Myös kansainvälisessä urheiluhistoriallisessa tutkimuksessa seurafuusioita on ilmiönä tutkittu vain vähän. Yksi harvoista historiallisista seurafuusioiden tutkimuksista on Vic Duken ja Roland Rensonin analyysi belgialaisen jalkapallon historiasta. Duke ja Renson korostavat, että vaikka seurafuusioita usein perustellaan taloudellisilla seikoilla, ovat urheilun talousongelmat usein kroonisia. Niinpä talousargumentti voidaan esittää minä hetkenä hyvänsä, mutta fuusioita tapahtuu silti enemmän tietyissä ajoissa ja paikoissa. Belgialainen yhteiskunta oli perinteisesti ”pilarisoitunut” – eri elämäntilanteilla olivat rinnakkaiset mutta erilliset katoliset, liberaalit ja sosialistiset instituutiot. Myös jalkapalloseurat edustivat yleensä jotain pilaria. Duken ja Rensonin mukaan seurafuusiot yleistyivät Belgiassa 1900-luvun jälkipuoliskolla yhteiskunnan ”depilarisaation” sivutuotteena. 1900-luvun alussa katoliseen, liberaaliin, tai sosialistiseen yhdistyskenttään kiinnittyneet seurat alkoivat enenevässä määrin ratkoa talousongelmiaan fuusioitumalla paikalliskilpailijoidensa kanssa kielen (flaami vai ranska) korvatesa politiikan ja uskonnon belgialaista yhteiskuntaa määrittävänä jakolinjana.²⁴ Ehdotan, että Suomen tilannetta voidaan tulkita samassa hengessä. Osin fuusioaalto oli ammattimaistumisen, julkisuus-markkinallistumisen ja urheilun talousongelmien tuote. Silti 2020-luvulla suomalainen jalkapallo painii edel-

leen talousvaikeuksissa, mutta fuusiot ovat huomattavasti harvinaisempia. Siksi miesten jalkapallon rakenneuudistukset 1990-luvun Suomessa tulee kontekstualisoida aikakautensa muihin kehityksiin.

Fuusioaallon yleiskuva

Tyypillisesti seurafuusiossa perustettiin uusi seura (eli yhdistys), joka otti hallintaansa fuusioituvien seurojen korkeimmalla sarjatasolla pelaavan miesten edustusjoukkueen. Muut fuusioituvien seurojen edustusjoukkueet joko siirtyivät myös uudelle yhdistykselle, jatkoivat ”vanhojen” seurojen alaisuudessa tai ne lakkautettiin. Usein myös vanhimmat juniori-ikäluokat siirtyivät uudelle seuralle muiden ikäluokkien jäädessä vanhoille seuroille. Fuusioaalto koski siten etenkin aikuisten miesten huipputason jalkapalloa. Nimenmuutosten yhteydessä oli tavanomaista, että myös juniorijoukkueiden nimet muuttuivat.

Hallinnollisten muutosten ohella fuusioaaltoa voi tarkastella maantieteellisinä ja aatteellisina muutoksina. Usein fuusioissa yhdistyivät yhden kaupungin tai kunnan parhaat tai parhaimpiin lukeutuvat seurat – kuten FC Mikkelin tapauksessa tai Lappeenrannassa vuonna 1992 Lappeenrannan Pallon ja Lauritsalan Työväen Palloilijoiden yhdistyessä FC Lappeenrannaksi. Näissä fuusio yhdisti seurojen välille jaetun maantieteellisen alueen. Sama trendi näkyi nimenmuutoksissa: kun Törnävän Pallo -55 muutti nimensä TP-Seinäjoeksi, se ulotti itsensä nimitasolla Törnävän kaupunginosasta koko kaupunkiin. Joskus, kuten Helsinki Unitedin ja FC Kuopion kohdalla, fuusio kokosi pienemmistä seuroista vastavoimaa kaupungin valtaseuralle.

Monessa fuusiossa, kuten Mikkelissä, oli mukana porvarillisen ja työväenurheilun edustaja. Tällöin voidaan puhua aatteellisesta muutoksesta. Oulussa luokkarajoja ylitettiin Oulun Työväen Palloilijoiden ja Oulun Luisinseuran yhdistymisessä FC Ouluksi. Teollisuuskaupunki Varkaudessa puolestaan Warkauden Pallo -35 ja Warkauden Työväen Palloilijat perustivat yhdessä Warkauden Jalkapalloklubin. Uudet nimet välttivät mielleyhtymää työväenurheiluun. Sama näkyi nimenmuutoksissa: Savonlinnan Työväen Palloseura muutti nimensä FC Savonlinnaksi ja Porissa Porin Pallo-Toverit brändäsi itsensä musiikkifestivaaliin viitaten FC Jazziksi. Toisinaan muutokset olivat hyvin hienovaraisia: kaupunkinsa ykköseura

Kotkan Työväen Palloilijat (KTP) muutti nimensä vuonna 1998 muotoon Kotkan TP, säilyttäen kolmikirjaimisen lyhenteen mutta poistaen suoran viittauksen työväenurheiluun.²⁵

Ajallisesti fuusioaalto limittyi suomalaisen miesten jalkapallon ammattimaistumisen kanssa. Jalkapalloilijoille oli maksettu erinäisiä rahallisia korvauksia ja etuja jo 1950-luvulta lähtien.²⁶ Virallisesti ammattilaisuudesta ja siten avoimesta palkanmaksusta tuli sallittua vuonna 1978 SPL:n poistettua amatööriyttä koskevat kohdat kilpailusäännöistään. Käytännössä ammattilaisuudesta tuli normi kaikkien pelaajien kohdalla miesten pääsarjatasolla vasta 2000-luvun alussa – prosessi eteni hitaasti.²⁷ Silti menestyksen tavoittelu rahaa käyttämällä muuttui helpommaksi, koska hyviä pelaajia saattoi hankkia rahalla entistä avoimemmin. Ammattimaistumiseen ei välttämättä ollut varaa. SPL piti 1980-luvulla sekä seurojen heikkoa taloustilannetta että resurssien puutetta ”puoliammattilaismaiseen harjoitteluun” siirtymisessä erinäjä jalkapallon suurimmista ongelmista.²⁸ Muutakin suomalaista urheilua vaivasi taloudellinen epäsuhta edustustason kulujen ja siitä saatavien katsoja-, mainos- ja myyntitulojen riittämättömyyden välillä.²⁹ Vaikka vain pääsarjatasolla saattoi edes haaveilla koko pelaajiston täysammattilaisuudesta, valuivat pääsarjaseurojen toimintatavat myös alemmille tasoille.³⁰ Pienemmät seurat hankkivat yksittäisiä (puoli-)ammattilaisia parantaakseen menestysmahdollisuuksiaan, mikä lisäsi heidän kilpakumppaniensa kiusausta toimia samoin. Syntyi hankalasti katkeava kierre, ja seurat velkaantuivat. 1990-luvun lama pahensi tilannetta entisestään.³¹ Seurat eivät aina maksaneet sovittuja palkkoja pelaajilleen.³² Talvella 1992 pääsarjaa hallinnoinut yhdistys kehotti pääsarjaseuroja leikkaamaan pelaajien palkkoja kahdellakymmenellä prosentilla.³³

Myös Mikkeliissä kaupungin pääseurat käyttivät rahaa menestystä jähdatessaan. Seurat esimerkiksi pestasivat ulkomaalaispelaajia, jotka saivat väistämättä jonkinlaista taloudellista korvausta seuralta.³⁴ Tällainen ammattimaistumisprosessi pelaajiston saralla kasvatti kuluja, vaikka seuran taloustilanne saattoi olla valmiiksi epävakaa. MiPK oli viimeiseen, vuoden 1981 pääsarjakauteensa mennessä kerryttänyt 160 000 markan velat. Yhdistettyinä huonoihin peliesityksiin se myötävaikutti seuran konkurssiin vuonna 1984. Tuolloin mikkeliläisseurat eivät kuitenkaan fuusioituneet, vaan MiPK:n jatkajaksi perustettiin Mikkelin Kissat (MiKi).³⁵ Kaupungin valtaseura, porvarillinen MP, ajautui sekin talousvaikeuksiin 1990-luvulla. Vaikka MP oli pääsarjassa mitaleilla vielä vuosina 1990 ja 1991, lama

vaikutti myös sen talouteen ja pakotti seuran ottamaan vuonna 1992 merkittävän pankkilainan velvoitteidensa hoitamiseksi.³⁶ Seuraavana vuonna MP:n johtokunta totesi seuran maksuvalmiuden erittäin huonoksi.³⁷ MP ja MiKi sopivat vuonna 1994 työnjaosta: edustusjoukkueetasolla MP pyrki pysymään pääsarjassa, ja MiKi ei haastaisi kilpakumppaniaan vaan tyytyisi tavoittelemaan paikkaa toiseksi korkeimmalla tasolla.³⁸ Fuusiota ei silti toivottu. Lehdistölle MP:n puheenjohtaja korosti tarkan taloudenpidon merkitystä ”ettei seuran nimi ole pian joku FC Mikkeli”.³⁹ Fuusioon silti päädyttiin parin vuoden kuluttua: vuonna 1997 seurojen puheenjohtajat aloittivat epäviralliset keskustelut edustusjoukkueiden yhdistämisestä.⁴⁰ Edustusjoukkueiden fuusiosta sovittiin lopulta joulukuussa 1998 – juniorijoukkueet jatkoivat pääosin vanhojen seurojen alaisuudessa.⁴¹

Fuusiot keinona tehostaa resurssien käyttöä

Fuusion kaltaiselle radikaalille toimenpiteelle tarvittiin vahvat perustelut. Koska jalkapalloseurat kärsivät jatkuvasti talousvaikeuksista, oli luontevaa, että fuusioita perusteltiin usein taloudellisilla seikoilla. Mikkeliäinen maakuntalehti Länsi-Savo otti vahvasti kantaa MP:n ja MiKin fuusion puolesta pääkirjoituksessaan 10. joulukuuta 1997 kehuen fuusioaikeita vastuuntuntoisiksi ja viisaiksi. Pääkirjoituksessa pidettiin selvänä, että uusi seura – jolle pääkirjoitus kaavaili nimeä FC Mikkeli – olisi vakaalla pohjalla. Mikkelin kokoinen kaupunki oli kirjoituksen mukaan riittävän suuri vain yhdelle pääsarjaseuralle. MP:n ja MiKin pelaajat yhdistävä joukkue voisi nousta pääsarjaan, mikä auttaisi sponsorihankinnassa. Yksi yhteinen huippuseura herättäisi suurempaa kiinnostusta kuin kaksi erillistä alemmilla sarjatasoilla.⁴² Siten yhdistetty seura olisi sekä urheilullisesti että taloudellisesti vahvempi yksikkö kuin edeltäjänsä. Lehdellä oli ehkä vihiä mikkeliäläisen liike-elämän vaikuttajien mielipiteistä. Fuusion jälkeen FC Mikkeli mukana olleet henkilöt kertoivat ”useiden liikeyritysten” toivoneen ”rationalisointitoimenpiteitä” kaupungin jalkapallossa, eli yhtä yhteistä edustusjoukkuetta.⁴³ Kahden kituuttelevan seuran sijasta tukijat halusivat yhden elinvoimaisen joukkueen.

Vastaavia argumentteja esitettiin ympäri Suomea niin julkisuudessa kuin yksityisissä yhteyksissä. Esimerkiksi kahden lappeenrantalaisseuran kaavaillessa yhdistymistä vuonna 1990 ne perustelivat aikeitaan SPL:lle

fuusion taloudellisilla eduilla, sitä kautta muodostuvalla mahdollisuudella nousta pääsarjatasolle sekä paikallisen liike-elämän esittämällä yhdistymisvoimilla.⁴⁴ Kuopiossa taloudellisia fuusiovaatimuksia jouduttiin hivenerittäin muokkaamaan, sillä kaupungin johtava seura KuPS ei ollut mukana yhdistymiskaavailuissa. Niinpä kaupungin kakkos- ja kolmosseurojen Koparien ja Elon fuusiota perusteltiin sillä, että seurat eivät erillään kykenisi pyörittämään huipputasoedustusjoukkueita, mutta resurssinsa yhdistämällä ne voisivat tuoda kuopiolaiseen jalkapalloon tervettä kilpailua.⁴⁵ Huippu-urheilussa tavoiteltiin menestystä, ja ammattiurheilussa menestys oli sidoksissa taloudellisiin resursseihin: voimat yhdistävä fuusioseura saavuttaisi suurempaa menestystä, mikä jo itsessään lisäisi resurssien määrää entisestään. Korkeimmalla kansallisella tasolla rahat saattoivat teoriassa tulla ulkomailta. Lahtelaisen maakuntalehti *Etelä-Suomen Sanomien* toimittaja kannatti suunniteltua Lahden seurafuusiota ajatuksella, että yhteinen lahtelaisseura voisi menestyä jopa eurooppalaisissa seurajoukkueturnauksissa ja siten ratkaista lahtelaisjalkapallon talousongelmat. Käytännössä yhtälö ei olisi kenties näin simppelempi, toimittaja myönsi – mutta ”silkkää tyhmyyttä olisi olla yrittämättä”.⁴⁶

Seurojen käsitteellistäminen ja analysointi teollisuudesta tai taloudesta tutuilla termeillä ei ollut fuusion puolestapuhujien yksinoikeus. Kalevi Heinilä, liikuntasosiologi ja kaupallistuvan huippu-urheilun ankara kriitikko, kuvasi seuraorganisaatioiden toimintaa vuonna 1991 seuraavasti:

Tuotantolaitosten tapaan liikuntaseurojenkin toiminnassa on kysymys tuottavuudesta, mikä määritellään kuitenkin liikuntasaavutuksina, kilpailumenestyksenä tai osallistumisaktiivisuutena. Tuotantoa säätelevät tuotantopanoksina tunnetusti mm. pääoma, työ, luonnonvarat ja kilpailutilanteessa korostunut tietotaito. Liikuntaseurojenkin tuotanto ja toimivuus perustuvat samoihin panoksiin.⁴⁷

Myös urheiluseura oli siten tuotantotaloudellinen yksikkö. Urheilun kaupallistuksessa ja ammattimaistuksessa seurojen välinen urheilullinen kilpailu oli helppo rinnastaa taloudelliseen kilpailuun: seura, jolla oli eniten resursseja ja osaamista käyttää niitä tehokkaasti tuotti parhaat urheilu-suoritukset. Myös jalkapallo itsessään oli tuote, joka kilpaili muita lajeja ja viihdemuotoja vastaan. Esimerkiksi jo vuonna 1983 SPL:n seurajalkapalloa käsittelevässä raportissa kerrottiin, että ”[y]leisön kannalta tuote [ottelu ja

pelaaja] ei ole kilpailukykyinen”.⁴⁸ Seurat olivat tuotantolaitoksia, joiden lopputuotteita olivat jalkapallopelaajat ja -ottelut.

Taloudellisen käsitteellistämisen kanssa yhteen sopi liike-elämän osaaamisen korostus. SPL järjesti 1990-luvun alussa pääsarjaseuroille markkinointikilpailun. Kisassa oli lukuisia kategorioita liittyen markkinoinnin eri aspekteihin, ja jokaisen voitosta jaettiin rahaa. Eräässä kategoriassa palkittiin toimenpiteet, joilla oli hankittu seuralle lisää faneja, joita kutsuttiin kilpailuohjeissa ”uskollisiksi asiakkaiksi”.⁴⁹ Pääsarjaa hallinnoinut Jalkapalloliiga ry järjesti vuonna 1995 kaikille pääsarjaseuroille ”ammattimaisen jalkapalloilun kehittämissuunnitelman” eli konsulttiyhtiö Mercurin järjestämän koulutuksen. Myös MP:n johtoa osallistui koulutukseen. Ohjelman tavoitteena oli ”antaa seuroille käytännön työkaluja, jotta niiden toiminta olisi samoin kriteerein järjestetty kuin hyvin toimivassa yrityksessä”. Seurojen tuli miettiä omaa ”liikeideaa” sekä sitä, ”miten kilpaillaan = miten olemme parempi kuin muut vaihtoehdot (esim. muut lajit)”.⁵⁰ Seuroja autettiin suuntaamaan markkinointiaan liikeideansa mukaiseksi, mikä auttoi luomaan ”myyntiargumentteja nykyisiä ja uusia sponsoreita ja katsojia kohtaan”; myyntiä yrityksen ja asiakkaan välisenä prosessina esiteltiin myös kattavasti.⁵¹ Ratkaisut jalkapallon ongelmiin löytyivät yrityselämästä, mikä teki argumentit fuusioista liiketoiminnallisesti rationaalisina toimenpiteinä uskottavammiksi. Heti perustamisensa jälkeen FC Lahden taustoista kerrottiinkin seuraa johdettavan kuin liikeyritystä.⁵² Jalkapallo seurasi tässä suhteessa aikansa johtamiskeskustelua: Suomen julkista sektoria oli jo 1970-luvulta lähtien pyritty tehostamaan ja virtaviivaistamaan liike-elämän oppeja hyödyntämällä, kansainvälisten uuden julkisjohtamisen (*new public management*) trendien mukaisesti.⁵³ Urheilu ja kolmas sektori eivät vältyneet vastaavalta retoriikalta ja muutoksilta.

Konkreettisesti liike-elämän oppeja haettiin jalkapallossa esimerkiksi perustamalla paikallisen liike-elämän vaikuttajista koostuvia neuvottelukuntia, jotka koottiin nopeasti niin FC Mikkelin, FC Lahden kuin FC Lappeenrannan ympärille.⁵⁴ FC Mikkelin neuvottelukuntaan valittiin 39 henkilöä, pääosin paikallisia yritysjohtajia sekä alueella tunnettuja merkikhenkilöitä.⁵⁵ Neuvottelukunnan tehtäväksi asetettiin jalkapallomyönteisen ilmapiirin rakentaminen Etelä-Savossa – käytännössä tämän voi nähdä sponsorien houkutteluna.⁵⁶

Urheilun viihteellistäminen, tuotteistaminen, ja käsitteellistäminen liike-elämäksi ei itsessään ollut uutta suomalaisessa urheilussa – etenkin jääkiek-

ko oli tällä saralla edelläkävijä.⁵⁷ Urheilun puhettavat muuttuivat vastaavalla tavalla markkinoiden suuntaan myös kansainvälisesti.⁵⁸ Hannu Itkosen mukaan "[h]uippu-urheilun seuratoiminnan yritysmaailmassa johtamismenetelmätkin on tietenkin lainattu suurelta osin yritysmaailmasta".⁵⁹ Laajemmassa tarkastelussa käsitteellistys yhdistyy Pertti Alasuutarin havaintoon 1980-luvulla käynnistyneestä puhettavallisesta muutoksesta, kilpailutalouden puheavaruudesta, jossa talouden ja liike-elämän termejä käytetään kuvaamaan ja analysoimaan mitä moninaisimpia elämän ja yhteiskunnan osa-alueita.⁶⁰ Fuusioaallossa näitä diskursseja hyödynnettiin korostamalla, miten yksi seura saisi käyttöönsä suuremmat resurssit. Yhdistettynä aikakauden arvostettuihin bisnesopeihin seura voisi pärjätä edeltäjiään paremmin niin taloudellisessa kilpailussa kuin kentällä.

SPL loi myös aktiivisesti tilaa liike-elämälle jalkapallossa. Seurojen täytyy yhä olla yhdistysmuotoisia, mutta 1990-luvulla heräsi keskustelua joidenkin seuratoimintojen yhtiöittämisestä. Ottaen mallia muista Pohjoismaista sekä suomalaisesta jääkiekosta SPL päätti vuonna 1999 sallia yhtiöiden hallinnoida seurojen edustusjoukkueita. Seuran sarjapaikka kuului yhdistykselle, mutta sarjapaikalla pelannut edustusjoukkue oli yhtiön käsissä.⁶¹ Tältäkin osin jalkapallo muistutti muuta pohjoismaista yhdistyselämää, jossa vuosisadan loppupuolella kolmas sektori omaksui enenevässä määrin yksityisen sektorin toimintamalleja sekä lisäsi palkatun henkilöstön määrää ja merkitystä.⁶² On syytä korostaa, että kaupallistuneen urheilun toimintatavat omaksuttiin myös työväenseuroissa. Esimerkiksi työväenseurat TPV ja KTP olivat ensimmäisten joukossa siirtämässä edustusjoukkueitaan yhtiöiden hallintaan sen tultua mahdolliseksi.⁶³

Jalkapallomaantieteen rationalisoinnin hyödyt ja haasteet

Fuusiot ja nimenmuutokset muokkasivat usein paikallista jalkapallomaantiedettä, kun aiemmin jakautuneen alueen tuli yhdistyä yhden seuran taakse. Fuusion kannattajat näkivät tällaisessa muutoksessa paljon mahdollisuuksia. Edellä mainitussa Länsi-Savon pääkirjoituksessa huomautettiin Mikkelin olevan maanlaajuisesti tunnettu lähinnä päämajakaupunkina, musiikkijuhlistaan sekä jalkapallostaan. Fuusio olisi osoitus, että "urheiluväki tekee oman osansa Mikkelin aseman vahvistamiseksi" sen tunnetuimmas-
sa lajissa.⁶⁴ Fuusio nähtiin siten koko Mikkelin asiana: kyse ei ollut vain jal-

kapallosta vaan myös maakuntakaupungin näkyvyydestä kansallisella tasolla. Olikin luontevaa, että koko alueen resursseja hyödyntävä seura myös edustaisi aiempaa laajempaa aluetta.

Mikkelin kaupunki suhtautui suopeasti fuusioon ja tuki toisella sarjatasolla pelannutta FC Mikkeliiä noin sadalla tuhannella markalla vuodessa. Summa oli sama kuin mitä MP oli saanut sen pelatessa pääsarjassa, vaikka yleensä tukisumma riippui sarjatasosta – ylempänä pelaava seura sai enemmän rahaa kuin alempana. Siten FC Mikkeliiä tuettiin suhteessa edeltäjänsä avokätisemmin.⁶⁵ Mikkelin kaupunki selitti tukipäätöstä sillä, että ”jalkapallolla on Mikkelille tietty julkisuusarvo” ja laji edusti ”omalta osaltaan mikkeliläistä kaupunkikulttuuria.”⁶⁶ Kaupungin intresseihin ei kuulunut vanhan seurajaon ylläpito, sen sijaan yksi yhteinen seura saattoi toimia koko kaupunkiseudun kansallisena käyntikorttina. 1990-luvulla valtio ja kunnat alkoivat entistä enemmän nähdä kulttuurielämän – teatterit, museot, orkesterit ja niin edelleen – sekä työkaluna oman tunnettuuden nostamiseksi että suurelle yleisölle myytävänä tuotteena. Taloudellisesta kannattavuudesta ja laajasta kysynnästä tuli päättäjille kulttuurin laadun mittari.⁶⁷ Urheiluakin voitiin valjastaa kaupungin julkikuvan kiillottamiseen. Pisimmälle rinnastus vietiin Porissa, jossa paikallinen työväenseura PPT muutti nimensä FC Jazziksi osana markkinointiyhteistyötä kaupungin musiikkifestivaalin kanssa. Yhteistyöllä ja nimenvaihdoksella oli myös Porin kaupungin tuki.⁶⁸

Itkosen mukaan ”julkisuus-markkinalliset” seurat pyrkivät optimoimaan markkina-alueensa. Tätä aluetta laajennettiin usein kotipaikkakunnan ulkopuolelle.⁶⁹ MP:n johto oli vuonna 1996 sisäisessä kehitysseminaarissaan nähnyt tulevaisuuden mahdollisuuksinaan yleisö- ja sponsoripohjansa laajentamisen Savosta muualle Itä-Suomeen visioiden tilannetta, jossa MP olisi Itä-Suomen ainoa pääsarjaseura.⁷⁰ Kaupungin yhdistävälle fuusioseuralle maakunnallinen rooli oli vielä luontevampi, joten myös FC Mikkelistä kaavailtiin Etelä-Savon tai jopa Itä-Suomen jalkapallon lippulajivaa. Esimerkiksi *Länsi-Savon* edellä mainitussa pääkirjoituksessa todettiin, että mikkeliläiselle fuusioseuralle olisi tilausta nimenomaan Itä-Suomen edustajana pääsarjatasolla.⁷¹ Fuusion toteuduttua eräs toimittaja ehdotti, että FC Mikkelii pelaisi joitain kotiotteluitaan esimerkiksi Savonlinnassa korostaakseen asemaansa koko Etelä-Savon seurana; savonlinnalainen jääkiekkoseura voisi vastineeksi pelata otteluita Mikkelissä. Savolaisessa lentopallossa vastaava, vaihtuvien kotiottelupaikkakuntien järjestely oli jo käytössä. Tällainen ”voimavarojen keskittäminen” oli kirjoittajan mu-

kaan ”yksi suurimmista mahdollisuuksista Etelä-Savossa, niin urheilun kuin muunkin elämän saralla.”⁷²

Konkreettisella tasolla voimavarojen keskittäminen saattoi tarkoittaa esimerkiksi alueen parhaiden juniorien ohjaamista maakunnan lippulaivaan. Jos jalkapallo on ammattiuurheilua, on juniorijalkapallo ammattilaisuuteen johtavan urapolun alku.⁷³ Oli mahdollista kuvitella alueellinen arvoketju, jossa paikalliset junioriseurat jalostivat nuoria alueen ammattijalkapallon edustajalle.⁷⁴ Tällaista toimintaa kaavailtiin esimerkiksi Helsinki Unitedissa: juniorit pelaisivat fuusion muodostaneiden seurojen alaisuudessa, ja heistä parhaat nousivat lopulta Helsinki Unitediin, seurojen yhteiseen edustusjoukkueeseen.⁷⁵ Tampere United halusi vastaavasti tarjota pirkanmaalaisille reitin ammattilaisuuteen.⁷⁶ Pienet paikallisyksiköt jalostivat junioriurheilijoita maakuntansa ykkösedustajille, jotka mittelivät kansallisilla markkinoilla menestyksestä.

Ajatus resurssien keskittämisestä aluetta kansallisessa kilpailussa edustavalle lippulaivalle muistuttaa Sami Moision havainnoimaa Suomen tilallista muutosta 1980- ja 1990-luvuilla. Aiemman aluepolitiikan tarkoitus oli kaventaa elintasoeroja keskittymällä etenkin haja-asutusalueisiin. Viimeistään 1990-luvulla siirryttiin hajautettuun kilpailuvaltioon, jossa Suomi tilallisesti käsitettiin joukoksi keskenään ja, etenkin vuoden 1995 EU-jäsenyyden jälkeen, myös kansainvälisesti kilpailevia kaupunkiseutuja.⁷⁷ Kaupungit olivat taloudellisen kehityksen keskiössä, ja ”kaupunkiseutujen kilpailukyvyistä muodostui alueellisen kehittämispolitiikan ydintavoite.”⁷⁸ Hajautettu kilpailuvaltio on johtanut myös keskittämiseen tehokkuuden, kilpailun, osaamisen kehittämisen ja kansainvälisyyden nimissä. Kuntatasolla tämä on johtanut myös kuntaliitoksiin.⁷⁹ Jalkapallossa alueen ykköseuran kilpailukyky kansallisessa urheilussa oli prioriteetti, jolla saattoi perustella seuraliitoksia. Kilpailuvaltiossa jalkapallomaantiede tuli rationalisoida.

Fuusoiden kohdalla alueellisen edustavuuden laajennus vaati myös paikalliseen jalkapalloväkeen vetoavan seuraidentiteetin: fuusiot lupasivat vankempaa taloutta, mutta yleisö-, mainos- ja sponsoritulot olivat kiinni seuran menestyksen lisäksi sen suosiosta. Kuten Itkonen muotoili asian seuratyypittelyssään, ”[j]ulkisuus-markkinallisuus edellyttää erityisesti kilpailuista kiinnostunutta runsasta yleisöä.”⁸⁰ Tehtävä oli joskus fuusioseuroille hankala, sillä paikallinen jalkapalloväki oli ehtinyt kasvaa ja kiintyä seurajakoon. Käyttäen Mikkeliä esimerkkinä, MP ja MiPK pelasivat viimeistä kertaa yhdes-

sä pääsarjassa vuonna 1981. Tuolloin kauden kahta paikallisottelua kävi katsojassa 3292 ja 2576 katsojaa; seurojen toiseksi korkeimmat yleisömäärät samalta kaudelta olivat huomattavasti matalammat (1788 MiPK, 1720 MP).⁸¹ Paikallinen vastakkainasettelu oli suuri vetonaula, mutta fuusioseurojen oli päästävä vastakkainasetteluista yli.

Uuden jalkapallon kautta rakennettavan identiteetin symboleja olivat seuranimet ja -värit. Moni fuusioaallon seura valitsi itselleen englanninkielisen nimen, joko FC-etuliitteellä tai United-päätteellä (ks. Taulukko 1).⁸² Näin tehtiin Mikkelissäkin, vaikka englanninkielinen nimi tunnistettiin sen kannattajienkin keskuudessa kliseeksi.⁸³ Mutta kliseisyydestä oli ehkä hyötyäkin: englanninkielinen nimi oli vanhoihin seuroihin viittaamaton kompromissivalinta jonka silti tunnisti jalkapalloseuraksi.⁸⁴ Lyhenteen muodostavia sanoja käytetään harvoin ja lyhenne lausutaan suomalaisittain /æf-se:/ eikä englantilaisittain /ɛf-si/, mikä tekee lyhenteestä lähinnä jalkapalloseuran tunnusteen. Samalla englanninkieliset etuliitteet ja päätteet, joskus myös Italiasta kopioidut AC-etuliitteet, olivat ehkä yrityksiä viestiä moderniutta, asiantuntemusta ja kansainvälisyyttä liike-elämän ja korkean teknologian nimistöä tuttuun tyyliin.⁸⁵ Suomalaisessa jalkapallossa kansainvälisyyttä onkin pidetty suurella arvolla.⁸⁶ Seuravärit valittiin tarkoin huomioiden fuusioituvien seurojen omat värit: esimerkiksi Varkaudessa fuusioseuran väreiksi valittiin sini-valkoinen, joka ei muistuttanut ”vanhojen” seurojen kelta-mustaa tai puna-vihreää.⁸⁷ FC Mikkelin sijaan yhdisti MiPK:n punaisen ja MP:n sinisen sini-purppuraksi yhdistelmäksi – näin seuravärit, kuten *Länsi-Savo* huomautti, olivat kuin legendaarisella FC Barcelonalla.⁸⁸

Aika fuusioaallon perusteena

Liike-elämän oppeja oli mahdollista hyödyntää ja brändiä uudistaa myös ilman vaativaa seurafuusiota. Olennainen peruste fuusioaallolle oli aika: vanhasta seurajaosta oli luovuttava, jotta voitiin selvitä tulevaisuudesta. Sami Moisio mukaan muutoksia valtion rooliin 2000-luvulla on ajettu ”perinteestä luopumisen politiika[lla]”, jolla ”pyritään toisin sanoen eroon aikaisemmista sääntelyjärjestelmistä ja niitä luonnehtivista toimintatavoista ja käytännöistä”. Kuten Moisio huomauttaa, vaikka kritiikki osoitettiin vanhentuneiksi koettuja järjestelyjä kohtaan, järjestelyt olivat to-

siasiallisesti olemassa nykyhetkessä.⁸⁹ Kyse oli vallitsevan todellisuuden tuomitsemisesta vanhentuneeksi.

Samaa oli havaittavissa jalkapallossa. FC Kuopion perustamisen syyksi kerrottiin, ettei kaupungissa ”ole enää tilaa vanhalle pyhälle kolminaisuudelle” ja siksi kahden pienemmän seuran oli yhdistyttävä FC Kuopioksi.⁹⁰ Seuran tuli myös ”tuulettaa paikallista jalkapalloelämää.”⁹¹ Tämän voi tulkitta yleiseksi tunteeksi uudistusten tarpeellisuudelle fuusioista riippumatta tai viittauksena Elon taustaan työväen ja Koparien porvarillisena seurana. Lahtelaisen seurafuusion osalta *Etelä-Suomen Sanomien* urheilutoimittaja huomautti, että mikäli fuusiota vastustettiin, tuli siihen löytää ”muitakin perusteita kuin perinteet ja seurahenki.”⁹² Pelkkä arvokkaan menneisyyden varjelu ei saanut estää valoisampaa tulevaisuutta. Kaupallistuva ja kiihtyvän kilpailun huippu-urheilu tarvitsi uusia järjestelyjä tuekseen.

Osansa oli tietenkin myös poliittisilla muutoksilla. Neuvostoliitto kaatui ja kapitalismi voitti, urheilussa porvarillinen ja työväenurheilu päättyivät saman järjestön alle vuonna 1993, ja valtakunnanpolitiikassa koettiin Esko Ahon porvarihallitus (1991–1995) ja Paavo Lipposen kolmannen tien sosiaalidemokratian valtakausi (1995–2003). Tällaisessa ajassa oli ymmärrettävää, että myös paikallinen jako porvarilliseen ja työväenurheiluun kyseenalaistettiin – kenties oli tullut aika yhdistää voimat yhden seuran taakse. Jakolinjat olivat usein jo murtuneet paikallisesti monella käytännön tasolla, mistä kieli myös MP:n ja MiKin fuusiota edeltänyt yhteistyö. Mikkelinäinen urheilusosiologi Arto Tiihonen on väittänyt, omiin kokemuksiinsa katsomoista peilaten, luokkapohjaisen vastakkainasettelun kadonneen mikkelinlaisessa jalkapallossa 1990-lukuun mennessä. Tähän johti esimerkiksi se, että seurat rekrytoivat pelaajia ympäri maata pelillisten taitojen perusteella eivätkä vain Mikkelin seudulta ja luokkataustan huomioiden.⁹³ Jos porvarien seuroissa pelasi työväen edustajia ja päinvastoin, mitä virkaa oli enää ideologisella jaolla?

FC Mikkelin kohdalla aika-argumentti esitettiin lehdistössä varsin painokkaasti. Edellä mainitussa *Länsi-Savon* pääkirjoituksessa fuusiokeskustelujen alkuvaiheessa korostettiin, miten fuusio tulisi kohtaamaan myös vastustusta:

[S]eurojen veteraaneissa varmasti on niitäkin, joita ajatus ei miellytä. Seurojen historia ja jopa politiikka painavat muistoissa. Historiaa ei tietenkään pidä unohtaa eikä väheksyä. Ratkaisut on kuitenkin tehtävä nykyajassa ja tulevai-

suuteen katsoen. Mikkelin seutua ja sen urheiluelämää ei rakenneta peruutuspeiliin katsomalla.⁹⁴

Fuusioneuvoittelujen venyessä eräs toinen Länsi-Savon toimittaja huomautti, että sekä MP:n että MiKin puheenjohtajat olivat ainakin varovaisesti fuusion kannalla. Ongelma piili seuran peruskannattajissa: ”[n]ämä jäävät pitävät fuusiopuheita pyhäinhäväistyksenä, vaikka ne olisivat pikemminkin mielletävä edistykseksi. Mitä pitempään he prosessia vitkuttavat sitä toivottomammaksi tilanne muuttuu.”⁹⁵ Fuusio esitettiin väistämättömäksi – fuusio edusti edistystä ja väkisin saapuvaa tulevaisuutta, fuusion vastustus irratoriaalista pitäytymistä pois haipuvassa menneisyydessä.

Talustilanteen etusijalle asettaminen ohi muiden tavoitteiden – kuten oman seuran säilyttämisen – oli tyypillistä 1990-luvun suomalaiselle hallinnan kielelle. Kuten Anu Kantola on tiivistänyt kuvatessaan 1990-luvun hallintotapaa, ”[k]un aikaisemmassa maailmassa tehtiin paljon politiikkaa, uudessa tilanteessa järjen käyttö ja taloudellinen asiantuntemus nousevat asioiden hoidon tavaksi.”⁹⁶ Jos fuusio oli taloudellisesti perusteltu ja sitä kautta järkevä, oli se myös ajan hengessä legitimiimpi ratkaisu kuin poliittisen jaon ylläpito. Negatiiviset sanavalinnat – kuten ”jäärä” – korostavat myös taloudellisen tehokkuuden moraalista puolta, mikä oli tyypillistä suomalaiselle 1990-luvun talouspuheelle: talouskriisit olivat ”sairauksia” ja tiukka talouspolitiikka ”tervehdytti” Suomea.⁹⁷ Jalkapallossa henkisesti raskas fuusio oli väistämätön ja välttämätön lääke aatteelliseen ummeh-tuneisuuteen ja talousongelmiin.

Kansainvälisessä jalkapallotutkimuksessa korostetaan usein historian ja jatkuvuuden merkitystä kulttuurillista merkitystä jalkapallossa. Esimerkiksi jalkapallon Mestarien liigan, joka myös perustettiin 1990-luvulla, julkikuva ja markkinointi ovat alleviivanneet jatkumoa menneisyydestä loistokkaaseen nykypäivään.⁹⁸ Suomalaisen jalkapallon historiapolitiikka 1990-luvulla oli hyvinkin päinvastaista: menneisyyden argumentoitii olevan nykypäivänä ja etenkin tulevaisuuden tarpeita ajatellen sopimatonta ja vanhentunutta. Menneisyyden jäänteet tuli siirtää sivuun uudenlaisten yhteisöjen ja identiteettien tieltä.

Vasta-argumentti: säilyttämisen arvoinen menneisyys

Fuusion yhteydessä vanhojen seurojen kannattajat menettivät tutun joukkueen, sen symbolit ja seuraajan. Vastineeksi heille tarjottiin resursseiltaan vahvempia seuroja, jotka toisivat edeltäjiään suurempaa menestystä. Fuusio ei suoraan synnyttäisi uusia resursseja, mutta olemassa olevat suunnattaisiin eri tavalla – tämä toisi menestystä, joka vuorostaan lisäisi voimavaroja. Tähän viittasi myös FC Mikkelin toiminnanjohtaja fuusion alkuvaiheissa: seura pelasi samoilla eteläsavolaisilla resursseilla kuin edeltäjänsä, ja "[v]asta urheilullinen menestys voi tuoda merkittävästi suurempia panostuksia myös alueen ulkopuolelta". Siksi hän toivoikin koko Etelä-Savon alkavan "yhteistyöhön kansallisesti merkittävän tuotteen FC Mikkelin rakentamiseen."⁹⁹

Aina tarjous ei miellyttänyt. Monille tärkeintä oli säilyttää oma seura karvoineen päivineen. Jos fuusioita oli monia, niin oli myös epäonnistuneita fuusioyrityksiä.¹⁰⁰ Toteutuneissakaan fuusioissa yhteisön ja sponsorien tuki ei aina siirtynyt uudelle seuralle. Tällöin, kuten eräässä oululaisessa seurahistoriikissa asiaa kuvattiin, "yksi ynnä yksi ei ole kaksi, vaan jotain nollan ja puolikkaan väliltä."¹⁰¹ Vuonna 2008 belgialaiset tutkijat toteuttivat kyselytutkimuksen erään koripalloseurafuusion osapuolien kannattajille ja junioripelaajille. Tutkimuksessa havaittiin, että vaikka suurin osa vanhojen seurojen kannattajista oli siirtynyt uuden seuran riveihin, heidän sitoutuminen fuusioseuraan oli heikompaa kuin vanhaan suosikkiinsa.¹⁰² Mikkelissä dynamiikka vaikutti olevan vastaava. Katsojat eivät löytäneet tietään FC Mikkelin otteluihin. Seuran ensimmäisessä sarjaottelussa oli vain parisataa katsojaa ja *Länsi-Savo* kuvasi tunnelmaa aneemiseksi. Yleisössä ei edes tiedetty, millaisella nimellä ja huudolla seura kannattaisi kannustaa.¹⁰³

Vuonna 1998 MP:n kotiotteluiden katsojakeskiarvo oli 814. FC Mikkelin katsojakeskiarvot vuosina 1999–2001 olivat 599, 619 ja 400.¹⁰⁴ Vaikka FC Mikkelin pelasi samalla sarjatasolla kuin edeltäjänsä, ja vaikka se teoriassa kokosi kahden seuran kannattajat yhden joukkueen tueksi, yleisön kiinnostus seuraan kohtaan oli vähäisempää. Seura joutui nopeasti talousongelmiin: vuonna 1999 FC Mikkelillä oli kolmen miljoonan markan (2025 rahassa: 813 000€) vuosibudjetti, mutta seura velkaantui miljoonan markan (2025: 271 000€) edestä. Velkojen takia FC Mikkelin joutui leikkaamaan kulujaan. Samalla seura luopui heti ensimmäisen vuotensa jälkeen ta-

voitteestaan nousta nopeasti pääsarjaan, millä oli perusteltu fuusiota.¹⁰⁵ FC Mikkelin oletti sponsoreiden tukevan fuusioseuraa vähintään samoilla summilla kuin vanhoja seuroja, mikä johti yltiöoptimistiseen budjetointiin.¹⁰⁶ Jos fuusio oikeutettiin taloudellisella ja urheilullisella menestyksellä, horjui seuran perusta jo ensimmäisenä vuonna. Vuonna 2001 seuran ongelmat pahenivat, ja FC Mikkelin pelaajat suunnittelivat jopa lakkoa maksamattomien palkkojen takia.¹⁰⁷ Myös toinen eteläsavolainen seura, työväentaustansa nimenvaihdoksella haudannut FC Savonlinna, pärjäsi huonosti. Eräs *Länsi-Savon* toimittaja ehdottikin etuliite FC:n merkinneen sanoja ”fucking crap”.¹⁰⁸

Toinen *Länsi-Savon* toimittaja löysi lokakuussa 2001 kaksi syytä FC Mikkelin vaikeuksille. Toisaalta paikallinen jalkapalloväki kaipasi edelleen MP:tä ja MiKiä eikä ottanut fuusioseuraa omakseen, toisaalta FC Mikkelillä oli liian vähän rahaa. Ratkaisuksi toimittaja ehdotti fuusion purkua ja vanhojen seurojen palauttamista edustusjoukkueetasolle, sillä vanhojen seurojen vankka kannatus ja verkostot auttaisivat ne talousongelmien yli.¹⁰⁹ Hänen kollegansa oli täysin päinvastaista mieltä: FC Mikkelistä tulisi pikemminkin vahvistaa siirtämällä myös juniorijalkapallo fuusioseuran alaisuuteen. Erilisiä seuroja aikanaan perustellut ideologinen jakolinja oli enää ”elävinään vanhojen aikojen muistoksi”, jolloin aitoa syytä seurajaolle ei ollut. FC Mikkelin oli tulevaisuutta, kun taas MP ja MiKi kuuluivat aikakauteen jossa ”lähetellään tekstiviestien sijasta nuolenpääkirjoituksia savitauluilla ja juostaan karkuun dinosauruksia.”¹¹⁰ Ratkaistakseen nykyhetken ongelmansa oli Mikkelin jalkapallon valittava menneisyyden ja tulevaisuuden väliltä. Se päättyi menneisyyteen: FC Mikkelin lakkautettiin, ja MP ja MiKi ottivat vastatakseen sen toiminnoista ja veloista.¹¹¹ FC Mikkelin viimeinen päävalmentaja syytti MP:n ja MiKin eläneen edelleen 1970-luvulla ja kaupungin poliittisen ilmapiiirin tukahduttaneen jalkapallon mahdollisuudet kehittyä.¹¹² Menneisyys on kuitenkin kieltäytynyt katoamasta tähän päivään asti, sillä seurat ovat jatkaneet toimintaansa erillisinä nykypäivään saakka.¹¹³

Urheilutoimittaja ja -historioitsija Jari Kupila on kuvannut jakautuneen urheilun yhdentymisen haasteita, provosoivaan sävyyn, seuraavasti:

Kun SVUL ja TUL lopettivat kilpailunsa, katosi [...] monelta talkoolaiselta tai katsojasta käyneeltä motiivi olla mukana. Urheilua vuosikymmenet elättänyt, kieroutuneen kaksintaisteluasenteen luoma tuki katosi, mutta tilalle ei ollut pääsyyt luutuneiden asenteiden varjossa kasvamaan mitään uutta.¹¹⁴

Vaikka kaikissa fuusioissa ei ollut kyse poliittisten rajojen ylittämisestä, ajatus jakolinjojen katoamisen jättämästä tyhjiöstä pätee. FC Mikkelin tarina ei ollut poikkeuksellinen. Vaikka moni fuusio kiistatta onnistui – esimerkiksi FC Lahti ja AC Oulu ovat pelanneet lukuisia kausia pääsarjassa – monet muut joutuivat ongelmiin. Povattua menestystä ei tullut, rahat loppuivat, yleisöä ei kiinnostanut. Taulukossa 1 listatuista fuusioseuroista noin puolet on enää olemassa. Usein niiden edeltäjät palauttivat edustusjoukkueensa alueellisiin ja kansallisiin jalkapallosarjoihin, tehden yhdistymisestä vain lyhyen sivupolun seuran pitkässä historiassa. Vanhat seurat ja seuraajat jatkoivat elämäänsä.

Joissain tilanteissa olemassa olevan jaon säilyttäminen oli sisällöllisesti iteisarvoista. Tällöin myös fuusiot olivat harvinaisia. Jalkapallon ammattimaistuminen ja lama haastoivat yhtä lailla suomen- ja ruotsinkielisten seurojen taloutta. Silti kieliperustainen seurajako selvisi 1990-luvusta. Ruotsinkieliset seurat fuusioituivat vain harvoin suomenkielisten seurojen kanssa.¹¹⁵ Esimerkiksi HIFK ei ollut mukana 1980-luvun lopun suuressa, nopeasti romahtaneessa Helsinki United -fuusiossa. Sen sijaan seuran jalkapallojaoston puheenjohtaja ennusti vaikeuksia fuusioseuralle, jonka olisi hankalaa luoda yhteinen identiteetti niin monelle seuralle.¹¹⁶ Kokkolassa suomenkielinen KPV ja ruotsinkielinen GBK pitivät etäisyyttä toisiinsa, ja seurojen välinen kilpailu vain kiihtyi entisestään 1990-luvulla.¹¹⁷ Vaasassa kaupungin suurimmat seurakunnat, suomenkielinen VPS ja ruotsinkielinen VIFK, eivät yhdistyneet, siitäkin huolimatta että SPL:n paikallisjärjestö oli ehdottanut FC Vaasan muodostamista seuroille.¹¹⁸

Fuusiot itsessään eivät olleet ruotsinkielisille mahdollisia. Vaasassa VIFK oli jo vuonna 1988 yhdistynyt ruotsinkielisen työväenseura ABK-48:n kanssa. Sen sijaan kielirajojen ylitys saattoi olla uhka ruotsinkielisen jalkapallon jatkuvuudelle. Kokkolalaisen *Österbottningens* pääkirjoituksessa varoitettiin vuonna 1998 mahdollisen seurafusion tarkoittavan kaupungin ruotsinkielisten jalkapalloperinteiden loppua.¹¹⁹ Vaikka Suomi muuttui tilallisesti kohti kaupunkivetoisia talousalueita, oli erillinen ruotsinkielinen tila, *svenska rum*, säilyttämisen arvoinen näille ruotsinkielisille toimijoille.¹²⁰ Kielen ensisijaisuudella saattoi kääntää fuusioiden talousargumentit pääläelleen. Seurojen ei nähty toimivan kansallisilla markkinoilla, joilla tarvittaisiin liike-elämän oppeja, vaan niiden nähtiin nojaavan paikallisten vapaaehtoistyöhön. GBK:n puheenjohtaja totesi seuransa 70-vuotisjuhlis-

sa vuonna 1994, että suomalainen huippujalkapalloseura ei voinut elättää itseään pelkillä jalkapallotoiminnasta tulevilla tuloilla. Seurat tarvitsivat vapaaehtoistyötä, ja jotta vapaaehtoiset antaisivat seuralle työpanoksensa, tuli heidän tuntea olevansa seurassa sydämeltään ja sielultaan kuin kotonaan.¹²¹ Tällaiseen ajatteluun fuusio ei sopinut lainkaan. Vapaaehtoistyöhön nojaavaa perustelua käytettiin myös Pietarsaareissa vastustettaessa kielirajat ylittävää fuusiota JBK:n ja Innon välillä.¹²² Nykyaikaan soveltuva seurajako voitiin johtaa markkinoiden sijasta myös tiiviistä yhteisöllisyydestä. Tuolloin uusiin haasteisiin tuli vastata nimenomaan vanhoihin keinin, fuusion sijasta omaa erillisyyttä pönkittäen.

Loppupäätelmät

Miesten jalkapallossa 1990-luvulta tapahtuneet muutokset näyttävät, miten taloudellista kilpailua painottaneet puhetavat muokkasivat kulttuuria – fuusioaallossa kilpailutalouden logiikkaa sovellettiin jalkapalloon. Ilmiön taustalla olivat aidot talousongelmat. Ammattimaistumistavoitteet kasvativat seurojen kuluja, mutta seuroilla oli vaikeuksia kerätä samassa suhteessa lisätuloja. Yhtälöstä tuli vielä hankalampi 1990-luvun laman myötä. Kilpaurheilussa janotaan menestystä, ja ammattimaistuvassa urheilussa menestys vaati rahaa. Samanaikaisesti maailma muuttui jalkapallon ympärillä: poliittiset muurit murtuivat, suomalainen urheilu kaupallistui ja ideologisesti jakautunut urheiluliike yhdentyi, talouselämän kieli ja asiantuntijuus olivat uudenlaisessa arvossa. Jalkapallon sisällä oli talousongelmien takia tilausta radikaaleille ratkaisuille, ja jalkapallon ulkopuolella näytettiin esimerkkiä muutoksesta.

Näissä uniikeissa olosuhteissa miesten jalkapallon seurakenttä mullistui fuusioaallossa myötä. Jalkapalloseuraakin voitiin analysoida talouden ja tuotannon kielellä. Jos yritysten oli joskus järkevää sulautua yhteen kilpailemisen sijasta, voitiin samaa logiikkaa soveltaa jalkapalloseuroihin. Muutos tarjosi eittämättä mahdollisuuksia. Seuroja yhdistämällä voitiin teoriassa luoda taloudellisesti ja urheilullisesti vahvempia yksiköitä. Maantieteellisellä rationalisoinnilla, esimerkiksi ohjaamalla maakunnan parhaat pelaajat alueen lippulaivaseuraan, pyrittiin vahvistamaan oman alueen kilpailukykyä kansallisilla markkinoilla. Samalla menestyksekkäs fuusioseura voisi tehdä seutuaan tunnetummaksi kansallisesti – kaupungit saattoivat

tukea seuroja kuten muitakin kulttuurielämänsä vetonauloja. Logiikka oli monelta osin sama kuin hajautetun kilpailuvaltion aluepolitiikassa: paras tapa pärjätä kansallisessa kilpailussa oli keskittää resurssit talousalueen kaupunkiveturiin.

Urheilu reagoi sitä ympäröivän maailman muutoksiin. Siksi ei ole yllättävää, että työväenkulttuurin heikentyminen vaikutti myös jalkapalloon, jonka seurajako ilmensi rinnakkaisia porvarillisen ja työväenkulttuurin kenttiä. Ei ole myöskään yllättävää, että amatööriurheilun aikakaudella muotoutunut seurajako kärsi kasvukivuista ammattimaistumisen aikana. Tämä puolsi fuusioita, sillä seurajaon historiallinen tausta oli monella tapaa kadonnut. Toisaalta urheiluseurat ovat ulospäin yhteisönsä symboleja ja sisäänpäin tärkeitä sosiaalisia instituutioita. Lisäksi jatkuvuuden ja perinteiden kunnioitus sekä lojaalius omaa seuraa kohtaan ovat tyypillisiä arvoja eurooppalaisessa jalkapallossa, kuten myös monessa muussa urheilulajissa. Aikatasojen välillä oli ristiriita. Ajan henki vaati muutosta, mutta historiallisen jatkumon säilyttämisessä oli itseisarvonsa.

On houkuttelevaa ajatella fuusioaaltoa esimerkkinä perinteestä luopumisen politiikasta, joka kytkeytyy aatteellisesti uusliberalismiin. Kansallisen ja globaalin kilpailun kiihtyminen vaati uudistuksia vanhentuneisiin, tehottomiin rakenteisiin, jotka eivät enää sopineet tulevaisuuden haasteisiin – näin sekä politiikassa että jalkapallossa. Olisi liiallista väittää fuusioaalton kannattajien ajaneen jonkinlaista uusliberaalia urheilupolitiikkaa. Sen sijaan voidaan ajatella toimijoiden ratkoneen jalkapallon sisäisiä ongelmia, kuten seurojen talousvaikeuksia, ottamalla mallia maailmasta jalkapallon ympärillä. Jos muuallakin luovuttiin vanhasta, kenties niin kannatti tehdä myös jalkapallossa. Kun vanhasta ei luovuttu muualla, ei niin tehty jalkapallossakaan. Keskenään tasaväkiset seurat yhdistyivät esimerkiksi Kuopiossa, Lahdessa, Lappeenrannassa ja Mikkelissä, mutta eivät Vaasassa tai Kokkolassa, sillä kielellisiä perinteitä ja erillisiä ruotsinkielisiä instituutioita ei yleisesti hylätty.

Jokainen fuusio, onnistunut tai yritykseksi jäänyt, oli 1990-luvun ”historian lopun” ilmapiirissä käyty paikallinen kiista suhteesta tilaan ja aikaan. Fuusion kannattajat halusivat muuttaa paikallisen jalkapallon tilaa ja aikaa optimoiden ja rationalisoiden seurajakoa tilallisesti mielekkäämmäksi ja uudistaen vanhentunutta urheiluelämää tulevaisuuden tarpeisiin sopivammaksi. Sopivia uusia malleja haettiin niin urheilun kaupallistumisesta, kilpailutalouden diskursseista, alueellisista ja maakunnallisista rakenteis-

ta sekä paikallisista symboleista. Näistä aineksista pyrittiin rakentamaan jotain, mikä nostaisi paikkakunnan sille kuuluvaan asemaan kansallisessa kilpailussa.

Yhä tänään urheilulajit kilpailevat keskenään rajallisista resursseista ikäluokkien pienentyessä. 1990-luvun miesten jalkapallon esimerkki osoittaa, miten vastaukset näihin ongelmiin ovat kontekstisidonnaisia. Olisikin hedelmällistä tutkia keinoja, joita eri urheilulajeissa ja -seuroissa on ehdotettu niin nykypäivänä kuin menneisyydessäkin näiden haasteiden ratkomiseksi. Rinnasteisia kamppailuita käytiin ja käydään myös muilla elämänalueilla. Kylät pyrkivät säilyttämään koulunsa ja kunnat terveysasemansa, kaupungit ja maakunnat houkuttelemaan investointeja ja estämään työpaikkojen katoamisen, ammattiyhdistysliike kamppailee asemansa ja työehtosopimusten puolesta, ja niin edelleen. 1990-luvun jalkapallossa kohdattiin vastaavia muutospaineita, jotka on johdettu taloudellisista diskursseista, Suomen tilallisista muutoksista sekä kansallisesta ja globaalista kilpailusta. Se, mikä oli olemassa eilen ja tänään, ei välttämättä voi olla enää huomenna. Urheilun merkitys on lähinnä symbolista, jolloin urheilussa on helpompi tehdä fuusioiden kaltaisia irtiottoja – sekä myös perua niitä ja palauttaa menneisyys nykypäivään. Menneisyyden ei tarvitse kadota, ja jos se katoaakin, voi sen mitä ilmeisimmin myös herättää henkiin. Jalkapallon symboliset kamppailut näyttävät osaltaan, että mahdollisia tulevaisuuksia on monenlaisia.

***Sami Koskelainen** on historian väitöskirjatutkija Helsingin yliopistossa. Hänen väitöskirjansa käsittelee suomalaisen miesten huippujalkapallon eurooppalaisuudesta 1980-luvulta nykypäivään. Lisäksi Koskelainen työskentelee vähemmistötutkimuksen ja urheiluhistorian hankkeissa Helsingin yliopistossa.*

Viitteet

- 1 Tiihonen 1992, 120–3.
- 2 Kattavaa tilastoa fuusioista ei ole, joten yleistymisen perustuu kirjoittajan omiin havaintoihin.
- 3 Taulukossa on mukana kolme korkeinta sarjatasoa, joita hallinnoi SPL:n valtakunnallinen organisaatio.
- 4 Alasuutari 2017, 21, 31; Moisio 2012, 163–94, 212–25.

- 5 Kilpailuvaltiosta ks. Kantola & Kananen 2013.
- 6 Tepora, Danielsbacka & Hannikainen 2022, 14–17.
- 7 Ks. esim. Donert et al. 2024.
- 8 Tepora & Yliaska 2024 (ja muut Dim Light -hankkeen julkaisut); Nissen et al. 2021; Geiringer & McCarthy 2024.
- 9 Ikonomou 2021; Lehtinen 2024.
- 10 Itkonen 1996; suomalaisesta jääkiekosta ks. Backman 2018, 219–76; eurooppalaisesta jalkapallosta ks. King 2003.
- 11 Ks. esim. King 2003; Kennedy & Kennedy 2016; Giulianotti et al. 2020.
- 12 Itkonen 1996, 231–2.
- 13 Lavikainen 2023, 94–5.
- 14 Lämsä et al. 2020, 59.
- 15 Lämsä et al. 2020. Jalkapallon osalta ks. Lavikainen 2023, 99–104.
- 16 SVUL:n ja TUL:n näkökulmista ks. Hentilä 2019 ja Lavikainen 2022. Toisin kuin monet muut lajiliitot, Suomen Palloliitto ei ollut sitoutunut aatteellisiin keskusjärjestöihin. SVUL ja TUL yrittivät yhdistää urheiluliikkeen jo 1950-luvulla; sen sivutuotteena TUL:n jalkapallon mestaruussarja yhdistyi SPL:n mestaruussarjaan ja TUL:n jalkapalloseurat liittyivät SPL:n jäseniksi. Jalkapallon liittotason poliittinen tilanne erosi täten suurimmasta osasta suomalaista urheilua. Tilanteesta SPL:n näkökulmasta ks. Lautela & Sjöblom 2007, 329–331.
- 17 Itkonen 2007, 111–2.
- 18 Esim. Saarinen 2016; Hirvonen 2006.
- 19 Verriet 2019; Bromberger 1995.
- 20 Hobsbawm 1992, 143.
- 21 Käytännössä ilmiö on monimutkaisempi. Etenkin jalkapallon medioituminen television ja internetin myötä on mahdollistanut kannatuskohteen yksilöllisemmän valikoinnin, jolloin kannattaminen ei etusijassa ilmennä ryhmäidentiteettiä. Esimerkiksi englantilaisten seurojen kannattamisella on Suomessa pitkät perinteet: Heinonen 2005.
- 22 Aalto 2000, 445–6.
- 23 Stone 2017.
- 24 Duke & Renson, 2003.
- 25 Muutoksen tärkeydestä kertoo vaiva, jolla nimikuviota ja myöhempiä vaiheita on kuvattu seuran historiikissa. Eklund 2007, 221–3. Seuran taustayhtiön nimi oli nimenomaisesti Kotkan TP ilman että TP-lyhennettä olisi avattu (Patentti- ja rekisterihallituksen Virre-haku, y-tunnus 1487646-8).
- 26 Kokkonen 2015, 170.
- 27 Lavikainen 2023.
- 28 Ua SPLa Cb:8 9/1982 keskipitkän tähtäimen toimintasuunnitelma 1982–1985, ja Cb:9 1/1986 keskipitkän tähtäimen toimintasuunnitelma 1986–1988.
- 29 Heinilä & Koski 1991, 90–91.
- 30 Itkonen 1996, 369.
- 31 Vaikutuksista ks. esim. Nevala et al. 2020, 12.
- 32 Lavikainen 2023, 100.
- 33 Kehotus mainittu: Kanerva et al. 2020, 169–174.

- 34 MiPK:n silloinen jalkapallojaoston puheenjohtaja on väittänyt, että SPL viivästytti seuran erästä ulkomaalaishankintaa estääkseen työväenseuraa saamasta niin laadukasta pelaajaa riveihinsä. Väite kertoo sen ajan koetusta ilmapiiristä. Kervinen 2008, 60.
- 35 Konkurssilla yritettiin hyötyä teoreettisesta porsaanreiästä säännöissä perustamalla uusi seura (MiKi), lakkauttamalla MiPK, ja siirtämällä MiPK:n sarjapaikka velattomalle MiKille. SPL ei sallinut keplottelua ja MiKi joutui aloittamaan taitapaleensa alimmalta sarjatasolta. Lahtinen 1997, 75–6.
- 36 ELKA MPa 45 pöytäkirja 2.9.1992.
- 37 ELKA MPa 45 pöytäkirja 19.6.1993.
- 38 ELKA MPa 45 pöytäkirja 12.1.1994.
- 39 Ahdelma 7. maaliskuuta 1994.
- 40 Laitinen 9. joulukuuta 1997.
- 41 Uutinen fuusiosta ja järjestelyistä: ”FC Mikkelä on nyt todellisuutta”, 5. joulukuuta 1998.
- 42 ”FC-Mikkeli’ vastuuntuntoinen ja viisas hanke”, 10. joulukuuta 1997.
- 43 Suhonen & Tikka, 7. lokakuuta 2001.
- 44 Ua SPLa Fd:4 3.8.1990 ”Ehdotus ’FC Lappeenranta’ -jalkapalloseuran perustamisesta”.
- 45 Ua SPLa Cb:12 23.10.1991 ”FC Kuopion esittely”.
- 46 Paavola 30. syyskuuta 1996.
- 47 Heinilä & Koski 1991/2022, 126–7. Heinilän urheilukritiikistä ks. esim. Vettenniemi 2010.
- 48 Ua SPLa Cb:8 18.10.1983 ”Kansallisen suosion ja seurojen taloudellisen tilan työryhmän raportti”, 2.
- 49 Ua SPLa Cb:15 30.3.1993 ”Markkinointi- ja yleisöpalvelukilpailun säännöt”.
- 50 ELKA MPa 51 ”Ammattimaisen jalkapallotoiminnan kehittämisohjelma”, 14. maaliskuuta 1995 kutsukirje
- 51 ELKA MPa 51 ”Ammattimaisen jalkapallotoiminnan kehittämisohjelma, Vaihe 2”, 24. toukokuuta 1995 osuus 4 & liite 4.
- 52 Paavola 2. marraskuuta 1996.
- 53 Yliaska 2017; Yliaska 2015.
- 54 Laitinen 5. joulukuuta 1998; Ua SPLa Fd:4 Ehdotus ”FC Lappeenranta” -jalkapalloseuran perustamisesta 3.8.1990; Paavola 2. marraskuuta 1996.
- 55 ELKA MPa 44 ”FC Mikkelä neuvottelukunta” 5.3.1999. Enemmistö jäsenistä edusti paikallista yrityselämää. Muita jäseniä olivat esimerkiksi poliitikko ja entinen MP:n pelaaja Olli Rehn sekä ”taiteilija Aake Kalliala.”
- 56 ”Nimekkäitä vaikuttajia mukaan FC Mikkelin neuvottelukuntaan”, 30. maaliskuuta 1999.
- 57 Ks. Backman 2018.
- 58 Esimerkiksi englantilaisessa jalkapallossa: King 1997.
- 59 Itkonen 1996, 234.
- 60 Alasuutari 2017, 21, 31.
- 61 Ua SPLa Cb:21 6/1998 pöytäkirja, Cb:23 1/1999 pöytäkirja.
- 62 Saukkonen 2013, 21–23; Sivesind & Selle, 96–99.
- 63 Ua SPLa Cb:23 5/99 pöytäkirja.

- 64 ”FC-Mikkeli’ vastuuntuntoinen ja viisas hanke”, 10. joulukuuta 1997.
- 65 Luvut: Mehtälä 23. tammikuuta 1995; Ahdelma 20. huhtikuuta 1999, 16; ”Avustuksia yli 11 Mmk”, 1. joulukuuta 2000.
- 66 Ahdelma 20. huhtikuuta 1999.
- 67 Alasuutari 2017, 287–8.
- 68 Jokinen 4. lokakuuta 1992.
- 69 Itkonen 1996, 239–40.
- 70 ELKA MPa 32 Kehittämisseminaari 04. tammikuuta 1996. Tuohon aikaan historiallisesti menestyksekkäin ja tunnetuin itäsuomalainen seura KuPS oli konkurssin partaalla ja poikkeuksellisesti MP:tä alemmalla sarjatasolla.
- 71 ”FC-Mikkeli’ vastuuntuntoinen ja viisas hanke”, 10. joulukuuta 1997.
- 72 Kauppinen 15. tammikuuta 1999.
- 73 Relvas et al. 2010.
- 74 Esimerkiksi SPL:n piirijärjestön materiaalissa esiteltiin vuokaavio, jossa juniorin ura rakentui päiväkotitasolta piirisarjojen kautta valtakunnallisiin sarjoihin ja ammattilaisuuteen. ELKA MPa 53 ”Piirihaavileiri v. 1986 syntyneille pojille”, 30. heinäkuuta 1999.
- 75 Lemström 1. maaliskuuta 1989.
- 76 ”Tampere United yrittää nousta jalkapallohuipulle”, 31. heinäkuuta 1998.
- 77 Moisio 2012, 187–194.
- 78 Moisio 2012, 191.
- 79 Moisio 2012, 191–2.
- 80 Itkonen 1996, 233.
- 81 Jalkapallokirja 1982, 120. Paikallisten luokkakamppailujen vetovoima oli todettavissa myös muualla maassa: Lautela & Sjöblom 2007, 331.
- 82 Englantilaisen jalkapallon suuri suosio Suomessa on olennainen konteksti valinnalle. Englantilaisen jalkapallon suosiosta lyhyesti ks. Kananen 2023, 27–8, ks. myös Heinonen 2005.
- 83 Miettinen, 10. helmikuuta 1998.
- 84 Näin myös ulkomailla. Tanskassa, jossa myös tapahtui useita seurafuusioita 1990-luvulla, ”FC”-alkuiset nimet olivat tyypillisiä, esim. FC Nordsjælland (1991), FC Kööpenhamina (1992), FC Midtjylland (1999).
- 85 Vrt. Vuolteenaho & Kolamo 2012. Etuliite ”AC” vaati päätöksen lyhenteen muodostavista sanoista. AC Oulun nimenjulkistustilaisuudessa seuran puheenjohtaja unohti mistä sanoista seuran lyhenne tuli: Saarinen, 44–5.
- 86 Ks. Koskelainen 2024.
- 87 Itkonen 2007, 112.
- 88 ”Savon Barca’ esittäytyi: Kahdesta tuli yksi”, 18. huhtikuuta 1999.
- 89 Moisio 2012, 213.
- 90 Ua SPLa Cb:12 23. lokakuuta 1991 ”FC Kuopion esittely”.
- 91 ”Elo ja Koparit yhdistyvät, FC Kuopio jatkaa kummankin perinteitä”, 2. lokakuuta 1991.
- 92 Paavola 30. syyskuuta 1996.
- 93 Tiihonen 1992, 120–1.
- 94 ”FC-Mikkeli’ vastuuntuntoinen ja viisas hanke”, 10. joulukuuta 1997.
- 95 Miettinen, 10. helmikuuta 1998.

- 96 Kantola 2002, 267.
- 97 Kantola 2002, 124–40.
- 98 King 2004, 327–332. Ks. myös Giulianotti & Robertson 2004, 548–9.
- 99 ELKA MPa 44 ”Yhdistyminen on haaste”. Faksatun asiakirjan päivämäärä on 18.3.1997, mikä ei voi pitää paikkaansa, kirjoitus lienee vuodelta 1999.
- 100 Esim. TPV:n osallistuminen Tampere United -fuusioseuraan ja helsinkiläisten HPS:n ja Gnistanin fuusiot kariutuivat seurakokousten jäsenäänestyksissä. Hyvinkäällä ei päästy alustavia suunnitelmia pidemmälle. Helen 2000, 2019–10; Lindbohm 2017, 307–9; Lehtonen 1997, 207–8.
- 101 Leinonen & Pesola 2015, 146.
- 102 Boen et al 2008.
- 103 ”Torvi pelasti tunnelman”, 10.5.1999.
- 104 Yleisömäärät laskettu SPL:n vuosittaisesta Jalkapallokirja-julkaisuista 1999 (302–305), 2000 (326–8), 2001 (317–9), 2002 (358).
- 105 Miettinen, 13. marraskuuta 1999. Rahan arvo muunnettu Tilastokeskuksen rahanarvonmuuntimella. <https://stat.fi/tup/laskurit/rahanarvonmuunnin.html>.
- 106 Laitinen, 15. tammikuuta 2002.
- 107 Leppäsyvä, 3. lokakuuta 2001.
- 108 Suhonen, 26. lokakuuta 2001.
- 109 Penttinen, 3. lokakuuta 2001.
- 110 Talaslahti, 7. lokakuuta 2001.
- 111 Paluu virallistui vuoden 2002 alussa: Penttinen, 19. tammikuuta 2002.
- 112 Laitinen, 15. tammikuuta 2002.
- 113 Kaudella 2026 MP pelaa Suomen toiseksi korkeimmalla sarjatasolla. Vuonna 2016 MiKi muutti nimensä MiPK:ksi edeltäjänsä mukaisesti – kaudella 2026 MiPK pelaa viidennellä sarjatasolla.
- 114 Kupila 2023, 243.
- 115 Esimerkiksi Loviisa poikkeuksena.
- 116 Hallbäck, 1. maaliskuuta 1989. Kiffen oli osa fuusiota, mutta seura oli avautunut suomenkielisille jo ennen toista maailmansotaa: Meinander 1993, 423–4. HIFK muuttui virallisesti kaksikieliseksi vasta vuonna 1970. Ruotsi säilytettiin kokous- ja hallintokielenä. Kanerva 2022, 225–37.
- 117 Varvema 2020, 40–47. (Fuusiota pohdittiin 2000-luvulla, tulokset: ks. 50–2.)
- 118 Vesanto, 27. kesäkuuta 1992.
- 119 Torsell, 8. marraskuuta 1998.
- 120 Svenska rum -käsitteestä lyhyesti ks. From & Sahlström 2017, 472.
- 121 Johanson, 4. helmikuuta 1994, 11.
- 122 Sundqvist, 26. elokuuta 1990, 9.

Lähteet

Arkistolähteet

Urheiluarkisto (Ua), Suomen Palloliiton arkisto (SPLa)
Liittohallituksen asiakirjat (Cb) kotelot 8–24.
Elinkeinoelämän keskusarkisto (ELKA), Mikkelin Palloilijoiden arkisto (MPa)
Kokoelmat 32, 44, 51, 53.

Sanomalehtiartikkelit

- "Avustuksia yli 11 Mmk", *Länsi-Savo*, 1. joulukuuta 2000, 7.
"Torvi pelasti tunnelman", *Länsi-Savo*, 10. toukokuuta 1999, 3.
"'Savon Barca' esittäytyi: Kahdesta tuli yksi", *Länsi-Savo*, 18. huhtikuuta 1999, 14.
"Nimekkäitä vaikuttajia mukaan FC Mikkelin neuvottelukuntaan", *Länsi-Savo*, 30. maaliskuuta 1999, 16.
"FC Mikkelä on nyt todellisuutta", *Länsi-Savo*, 5. joulukuuta 1998, 3.
"Tampere United yrittää nousta jalkapallohuipulle", *Länsi-Savo*, 31. heinäkuuta 1998, 14.
"FC-Mikkeli' vastuuntuntoinen ja viisas hanke", *Länsi-Savo*, 10. joulukuuta 1997, 2.
"Elo ja Koparit yhdistyvät, FC Kuopio jatkaa kummankin perinteitä", *Länsi-Savo*, 2. lokakuuta 1991, 13.
Ahdelma, Jukka. "Mikkeli tukee futista ja kiekkoa", *Länsi-Savo*, 20. huhtikuuta 1999, 16.
Ahdelma, Jukka. "Lane on perusmikkeliläinen", *Länsi-Savo*, 7. maaliskuuta 1994, 6.
Hallbäck, Thomas. "Överraskat IFK hade inte gått med", *Hufvudstadsbladet*, 1. maaliskuuta 1989, 20.
Johanson, Tom. "'De röd-vita färgerna bärs även framledes'", *Österbottningen*, 4. helmikuuta 1994, 11.
Jokinen, Alpo. "Jazz toi Porille potkua ja vauhtia", *Helsingin Sanomat*, 4. lokakuuta 1992, B13.
Kauppinen, Erkki. "Mielenkiintoinen palloiluehdotus", *Länsi-Savo*, 15. tammikuuta 1999, 2.
Laitinen, Jukka. "Seurat putoavat kehityksen kelkasta", *Länsi-Savo*, 15. tammikuuta 2002, 13.
Laitinen, Jukka. "MP ja MiKi yhdistyvät FC Mikkeliksi ja MiPaksi", *Länsi-Savo*, 5. joulukuuta 1998, 11.
Laitinen, Jukka. "MP ja MiKi saman katon alle?", *Länsi-Savo*, 9. joulukuuta 1997, 15.
Lemström, Paul. "Fem klubbar samarbetar för att få upp ett ligalag". *Hufvudstadsbladet*, 1. maaliskuuta 1989, 20.
Leppäsyryjä, Jussi. "FCM tuumaustauolla", *Länsi-Savo*, 3. lokakuuta 2001, 15.

- Mehtälä, Anssi. ”Mikkeli ja maalaiskunta tukevat MP:tä yhteensä 100 000 markalla”, *Länsi-Savo*, 23. tammikuuta 1995, 1.
- Miettinen, Jussi. ”FC Mikkeli teki miljoonatappion”, *Länsi-Savo*, 13. marraskuuta 1999, 17.
- Miettinen, Jussi. ”Mistä vetoa, ettei MP nouse?”, *Länsi-Savo*, 10. helmikuuta 1998, 13.
- Paavola, Veli-Pekka. ”FC Lahti on kuin liikeyritys”, *Etelä-Suomen Sanomat*, 2. marraskuuta 1996, 26.
- Paavola, Veli-Pekka. ”FC Lahdelle uutta potkua?”, *Etelä-Suomen Sanomat*, 30. syyskuuta 1996, 15.
- Penttinen, Antero. ”MP ja MiKi hakevat kakkosen sarjapaikkaa”, *Länsi-Savo*, 19. tammikuuta 2002, 15.
- Penttinen, Antero. ”Ottopojan arki”, *Länsi-Savo*, 3. lokakuuta 2001, 15.
- Suhonen, Antti, ja Jukka Tikka. ”Yhteisvoimin kehittämään mikkeliäistä jalkapalloa”, *Länsi-Savo*, 7. lokakuuta 2001, 2.
- Suhonen, Katriina. ”Omituisten otusten pallo”, *Länsi-Savo*, 26. lokakuuta 2001, 26.
- Sundqvist, Patrik. ”Ett lag skall växa ihop, inte slås ihop”, *Jakobstads Tidning*, 26. elokuuta 1990, 9.
- Talasilahti, Tero-Mikko. ”Alhaalta asti yhdessä”, *Länsi-Savo*, 7. lokakuuta 2001, 12.
- Torsell, Magnus. ”Fotbollsfusion är knepig”, *Österbottningen*, 8. marraskuuta 1998, 4.
- Vesanto, Raimo. ”Palloliitto pakottaa Keski-Pohjanmaan Vaasan piiriin”, *Pohjalainen*, 27. kesäkuuta 1992 (lehtileike SPL:n arkistossa: Ua SPLa Cb:12 5/1992 liitteet).

Kirjallisuus

- Aalto, Seppo. ”Urheilu – viihteestä viihdeteollisuudeksi.” Teoksessa *Helsingin historia vuodesta 1945. 2: Suunnittelu ja rakentuminen, sosiaaliset ongelmat, urheilu*, toimittaneet Harry Schulman, Panu Pulma & Seppo Aalto, 341–485. Helsinki: Helsingin kaupunki, 2000.
- Alasuutari, Pertti. *Tasavalta: sodan jälkeisen Suomen kaudet ja trendit*. Tampere: Vastapaino, 2017 (2. uudistettu painos, alkuperäinen 1996).
- Backman, Jyri. *Ishockeyns amerikanisering: En studie av svensk och finsk elitishockey*. Malmö: Malmö universitet, 2018. <https://doi.org/10.24834/2043/24404>
- Boen, Filip, Norbert Vanbeselaere, Mario Pandelaere, Kim Schutters & Paul Rowe. ”When your team is not really your team anymore: Identification with a merged basketball club.” *Journal of Applied Sport Psychology* 20, no. 2 (2008): 165–183. <https://doi.org/10.1080/10413200701805711>
- Bromberger, Christian. ”Football as world-view and as ritual.” *French Cultural Studies* 6, no. 18 (1995): 293–311.
- Donert, Celia, Stefan-Ludwig Hoffmann, Paul Betts, Jessica Reinisch, Jan Eckel, Jeanne Morefield, Davide Rodogno & Glenda Sluga. ”Introduction: Eclipse of internationalism? The late twentieth-century liberal moment.” *Past & Present* 264, no. 1 (2024): 283–356. <https://doi.org/10.1093/pastj/gtae006>
- Duke, Vic & Roland Renson. ”From factions to fusions? The rise and fall of two-club rivalries in Belgian football.” *International Review for the Sociology of Sport* 38, no. 1 (2003): 61–77. <https://doi.org/10.1177/10126902030381004>

- Eklund, Hannu. *80 vuotta kotkalaista palloilua. Kotkan Työväen Palloilijat 1927–2007*. Kotka: Kotkan työväen palloilijat ry, 2007.
- From, Tuuli & Fritjof Sahlström. "Shared places, separate spaces: Constructing cultural spaces through two national languages in Finland." *Scandinavian Journal of Educational Research* 61, no. 4 (2017): 465–478. <https://doi.org/10.1080/00313831.2016.1147074>
- Geiringer, David & Helen McCarthy. "Beyond the end of history: rethinking Britain's nineties." *Contemporary British History* 38, no. 4 (2024): 521–542. <https://doi.org/10.1080/13619462.2024.2410549>
- Giulianotti, Richard, Hannu Itkonen, Arto Nevala & Anna-Katriina Salmikangas. "Sport and civil society in the Nordic region." Teoksessa *Sport, Outdoor Life and the Nordic World*, toimittaneet Nils Asle Bergsgard, Solfrid Bratland-Sanda, Richard Giulianotti & Jan Ove Tangen, 26–40. Lontoo: Routledge, 2020. <https://doi.org/10.1080/17430437.2017.1390906>
- Giulianotti, Richard & Roland Robertson. "The globalization of football: a study in the glocalization of the 'serious life.'" *The British Journal of Sociology* 55, no. 4 (2004): 545–568. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2004.00037.x>
- Heinilä, Kalevi & Pasi Koski. *Suomalainen liikuntaseura*. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura, 1991 (verkkoversio: Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2022), 90–91. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/83493/1/Suomalainen_liikuntaseura_screen.pdf
- Helen, Olli. *Mestareiden kasvattaja. Tampereen Pallo-Veikot 1930–2000*. Tampere: Tampereen Pallo-Veikot ry, 2000.
- Heinonen, Harri. *Jalkapallon lumo: tutkimus suomalaisesta Everton-faniudesta*. Jyväskylä: Atena, 2005.
- Hentilä, Seppo. *TUL liikuttaa, kasvattaa, vaikuttaa. Suomen Työväen Urheiluliitto 1919–2019*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2019.
- Hirvonen, Juha. *Tavoitteena mestaruussarja: Lappeenrannan ja Joutsenon jalkapalloilun taloudelliset ja yhteisölliset muutokset vuosina 1970–1993*. Pro gradu -tutkielma, Joensuun yliopisto, 2006. <https://erepo.uef.fi/bitstreams/88f0cd80-b93c-4f01-a684-c7717e0c87a6/download>
- Hobsbawm, E. J. *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992 (toinen painos, alkup. 1990).
- Ikonomou, Haakon Andreas. "1994—a temporal and scalar exploration of a Norwegian climax." *Culture Unbound* 3, no.1 (2021): 160–187. <https://doi.org/10.3384/cu.3377>
- Itkonen, Hannu. "Jalkapalloilu paikallisena luokka- ja lajikamppailuna." Teoksessa *Kuningaspelin kentät: Jalkapalloilu paikallisena ja globaalina ilmiönä*, toimittaneet Hannu Itkonen & Arto Nevala, 100–114. Gaudeamus: Helsinki, 2007.
- Itkonen, Hannu. *Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta*. Tampere: Gaudeamus, 1996.
- Jalkapallokirja*, vuodet 1982, 1999, 2000, 2001 ja 2002. Päätoimittaja Esko S. Lahtinen (1982) & Heidi Soininen (1999–2002). Helsinki: Suomen Palloliitto.
- Kananen, Marko. "'Pääasia on, että olemme olemassa': Urheilulehden vuosikymmen englantilaisen jalkapallon alemmilla sarjatasoilla." *Lähikuva* 36, no. 3–4 (2023): 27–43.
- Kanerva, Juha. *Stadin IFK, IFK:n stadi vuodesta 1897*. Helsinki: S&S, 2022.

- Kanerva, Juha, Markku Saukko & Mika Wickström. *Poron voimalla: napapiirin jalkapallon historia*. Hämeenlinna: Karisto, 2020.
- Kantola, Anu. *Markkinakuri ja managerivalta: Suomen 1990-luvun talouskriisin poliittinen hallinta*. Helsinki: Loki-kirjat, 2002.
- Kantola, Anu & Johannes Kananen. "Seize the Moment: Financial Crisis and the Making of the Finnish Competition State." *New Political Economy* 18, no. 6 (2013): 811–26. <https://doi.org/10.1080/13563467.2012.753044>
- Kennedy, Peter & David Kennedy. *Football in neo-liberal times: a marxist perspective on the European football industry*. Lontoo: Routledge, 2016.
- Kervinen, Lauri. *Itäsuomalaisen jalkapalloilun kansainvälistyminen 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa*. Pro gradu -tutkielma, Joensuun yliopisto, 2008. https://dspace.uef.fi/bitstream/handle/123456789/8706/URN_NBN_fi_joy-20090003.pdf
- King, Anthony. "The new symbols of European football." *International review for the sociology of sport* 39, no. 3 (2004): 323–336. <https://doi.org/10.1177/1012690204045599>
- King, Anthony. *The European Ritual: Football in the New Europe*. Aldershot; Burlington (Vt.): Ashgate, 2003.
- King, Anthony. "New Directors, Customers, and Fans: The Transformation of English Football in the 1990s." *Sociology of Sport* 14, no. 3 (1997): 224–240. <https://doi.org/10.1123/ssj.14.3.224>
- Kokkonen, Jouko. *Suomalainen liikuntakulttuuri: juuret, nykyisyys ja muutossuunnat*. Helsinki: Suomen Urheilumuseo, 2015.
- Kokkonen, Jouko. *Liikuntaa hyvinvointivaltiossa: suomalaisen liikuntakulttuurin lähihistoria*. Suomen Urheilumuseo: Helsinki, 2013.
- Koskelainen, Sami. "Kansainväliseen kosketukseen: Suomen Palloliitto ry ja Sarjaseurat ry kansainvälisen pelaajaliikenteen edistäjinä miesten jalkapallossa 1980-luvulla." Teoksessa *Yksilöt ja yhteisöt: Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2023*, toimittaneet Heikki Roiko-Jokela & Tapio Roiko-Jokela, 15–35. Helsinki: Suomen urheiluhistoriallinen seura, 2024.
- Kupila, Jari. *Kun mitalitoivot ampuivat toisiaan*. Urheilun sisällissota 1918. Helsinki: Minerva, 2023.
- Lahtinen, Esko S. *Ensimmäisenä Mikkelissä: Palo-kissat 50 vuotta*. Mikkelä: Palo-kissat, 1997.
- Lautela, Yrjö & Kenth Sjöblom. "Vallanpitäjät". Teoksessa *Rakas jalkapallo. Sata vuotta suomalaista jalkapalloa*, toimittaneet Yrjö Lautela & Göran Wallén, 328–343. Helsinki: Teos, 2007.
- Lavikainen, Jouni. "The Professionalisation of Finnish Football from the 1970s to 1990s". Teoksessa *Football in the Nordic Countries. Practice, Equality and Influence*, toimittaneet Mihaly Szerovay, Arto Nevala & Hannu Itkonen, 94–105. Abingdon: Routledge, 2023.
- Lavikainen, Jouni. "Jättiläisen kaatuminen 1980–1994." Teoksessa *SVUL:n vuosisata. Suomen suurin ja vaikutusvaltaisin urheilujärjestö*, toimittanut Kalle Virtapohja, 242–445. Helsinki: Urheilun ja liikunnan kulttuurikeskus Tahto ja SVUL, 2022.

- Lehtinen, Karri. "Nevö foget – Nationalismi YouTuben MM95-videoissa." *Historiallinen aikakauskirja* 122, no. 4 (2024): 425–437. <https://doi.org/10.54331/haik.147471>
- Lehtonen, Kari-Veli. *Hyvinkään Palloseura 1947–1997*. Hyvinkää: Hyvinkään Palloseura ry, 1997.
- Leinonen, Kullervo & Antti Pesola. *Oulun Luistinseura 135 vuotta*. Oulu: Oulun Luistinseura, 2015.
- Lindbohm, Kristian. *Vihreät jääkärit. Helsingin Palloseuran sadan vuoden matka mestarista kasvattajaksi 1917–2017*. Helsinki: Helsingin Palloseura ry, 2017.
- Lämsä, Jari, Arto Nevala, Outi Aarresola & Hannu Itkonen. "Ammattilaisuus amatörismin kriisiyttäjänä suomalaisessa joukkueurheilussa 1975–2018". Teoksessa *Urheilun kriisejä*. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2019, toimittaneet Heikki Roiko-Jokela & Antero Holmila, 57–85. Jyväskylä: Suomen urheiluhistoriallinen seura, 2020.
- Meinander, Henrik. "Bilingual sportsmen: Swedish-speaking sports culture in interwar Helsinki". *International Journal of the History of Sport* 10, no.3 (1993): 418–427. <https://doi.org/10.1080/09523369308713840>
- Moisio, Sami. *Valtio, alue, politiikka. Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään*. Tampere: Vastapaino, 2012.
- Nevala, Arto, Kimmo Isotalo & Hannu Itkonen. "Miksi Suomesta tuli vuosikymmeniksi jääkiekko-mutta ei jalkapallomaa?" *Ennen ja nyt* 20, no. 3 (2020): 2–23. <https://doi.org/10.37449/ennenjant.94378>
- Nissen, Ada et al. "'Nordic Nineties': Norwegian and Swedish self-understanding in the face of globalization." *Culture Unbound* 13, no. 1 (2021): 1–15. <https://doi.org/10.3384/cu.3993>
- Relvas, Hugo, Martin Littlewood, Mark Nesti, David Gilbourne & David Richardson. "Organizational structures and working practices in elite European professional football clubs: Understanding the relationship between youth and professional domains." *European Sport Management Quarterly* 10, no. 2 (2010): 165–187. <https://doi.org/10.1080/16184740903559891>
- Saarinen, Olli-Pekka. *Uskottavuus koetuksella: sanomalehti Kalevan suhtautuminen oululaiseen miesten edustusjalkapalloiluun vuosina 1998–2007*. Pro gradu -tutkielma, Oulun yliopisto, 2016. <https://oulurepo.oulu.fi/handle/10024/6090>
- Saukkonen, Pasi. "Kolmas sektori – vanha ja uusi." *Kansalaisyhteiskunta*, 1, no.1 (2013): 6–31.
- Sivesind, Karl Henrik & Per Selle. "Civil Society in the Nordic Countries: Between Displacement and Vitality". Teoksessa *Nordic Associations in a European Perspective*, toimittaneet Risto Alapuro & Henrik Stenius, 89–120. Baden-Baden: Nomos, 2010. <https://doi.org/10.5771/9783845225944>
- Stone, Chris. "Football: spectacularly insignificant or unspectacularly significant?" *Soccer & Society* 18, no. 4 (2017): 445–461. <https://doi.org/10.1080/14660970.2014.980738>
- Tiihonen, Arto. "Katsomon kuolema." Teoksessa *Urheilukirja*, toimittaneet Esa Siironen, Arto Tiihonen & Soile Veijola, 117–130. Tampere: Vastapaino, 1992.

- Tepora, Tuomas & Ville Yliaska. "Haaleaa nationalismia: Kylmän sodan päättyminen, älymystö ja 'Suomen henkinen tila.'" *Historiallinen aikakauskirja* 122, no. 4 (2024): 408–424. <https://doi.org/10.54331/haik.147322>
- Tepora, Tuomas, Mirkka Danielsbacka & Matti O. Hannikainen. "Johdanto: tutkimuksen työkalut." Teoksessa *Avaimia menneisyyteen: Opas historiantutkimuksen menetelmiin*, toimittaneet Mirkka Danielsbacka, Matti O. Hannikainen & Tuomas Tepora, 7–19. Helsinki: Gaudeamus, 2022.
- Varvema, Jesse. "Yhdessä vai erikseen" *Kokkolan Pallo-Veikkojen ja Gamlakarlebyn Bollklubbins väliset suhteet ja yhteistyö 1990-luvulta lähtien*. Pro gradu -tutkielma, Itä-Suomen yliopisto, 2020. https://dspace.uef.fi/bitstream/handle/123456789/21745/urn_nbn_fi_uef-20200081.pdf
- Verriet, Jon. "Football clubs, city images and cultural differentiation: Identifying with rivalling Vitesse Arnhem and NEC Nijmegen." *Urban History* 46, no. 2 (2019): 266–287. <https://doi.org/10.1017/S0963926818000354>
- Vettenniemi, Erkki. "Paradise (Totally) Lost. Kalevi Heinilä's Totalization Theory Revisited", *idrottsforum.org*, 1. syyskuuta 2010. <https://www.idrottsforum.org/articles/vettenniemi/vettenniemi100901.html>
- Vuolteenaho, Jani & Sami Kolamo. "Textually Produced Landscape Spectacles? A Debordian Reading of Finnish Namescapes and English Soccerscapes." *COLLeGIUM: Studies Across Disciplines in the Humanities and Social Sciences* (2012): 132–158.
- Yliaska, Ville. "New public management as a response to the crisis of the 1970s: The case of Finland, 1970–1990." *Contemporary European History* 24, no. 3 (2015): 435–459. <https://doi.org/10.1017/S09660777315000247>
- Yliaska, Ville. "Tehokkuustalouden lähihistoria." Teoksessa *Tehostamistalous*, toimittaneet Teppo Eskelinen, Hannele Harjunen, Helena Hirvonen & Eeva Jokinen, 33–51. Jyväskylä: SoPhi, 2017.